ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 69ον ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 1933. Ἀριθ. 2.

Η ΥΠΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

«Ὁ προσερχόμενος εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ πιστεύῃ ὅτι ***εἶναι*** (ὑπάρχει) καὶ γίνεται μισθαποδότης εἰς τοὺς ἐκζητοῦντας αὐτόν». (Πρὸς Ἑβρ. ια΄ 6).

Ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ πολλάκις ἠμφισβητήθη καὶ εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κομμουνισμοῦ. Ὥστε εἶναι ἐπίκαιρον νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Εἰς τὸν 14ον καὶ τὸν 53ον Ψαλμὸν ἀναγινώσκομεν ὅτι «ὁ ἄφρων εἶπεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, δὲν ὑπάρχει Θεός». Καὶ μᾶς παρέχεται συγχρόνως καὶ ὁ λόγος, διατί ὁ ἄφρων κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο—ἡ αὔξησις τῆς κακίας ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς δὲν ἐφρόντισε νὰ ἀναχαιτίσῃ. Ἐκ τούτου συνεπέρανεν ὁ ἄφρων ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀναμιγνύεται καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλ᾽ ἀφίνει τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθέρους νὰ πράττουν κατὰ τὰς ὀρέξεις των. Ἡ ἄποψις αὕτη θεωρητικῶς μὲν δὲν ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ, ἀλλ᾽ ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ δρῶντος καὶ κυβερνῶντος τὸν κόσμον. Καὶ ἐπομένως, ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, διὰ τὸν ἄνθρωπον δὲν ὑπάρχει Θεός.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς ἀρχαίας ***Ἑλληνικῆς διανοήσεως*** διάφοροι φιλοσοφικαὶ σχολαί, στηριζόμεναι ἐπὶ ὑλιστικῶν ἀρχῶν, ἤρχισαν ν᾽ ἀπορρίπτουν κάθε γενικῶς παραδεδεγμένην ἀρχὴν καὶ ν᾽ ἀμφισβητοῦν τὰ πάντα (Δημόκριτος—Σκεπτικισταὶ—Σοφισταί). Τὰς ἀντιφατικὰς δοξασίας τῶν σχολῶν τούτων ἐπολέμησεν ὁ ***Σωκράτης***· δὲν ἔπαυσαν ἐν τούτοις νὰ διαδίδουν τὰς ἰδέας αὐτῶν οἱ ὀπαδοί των. Ἡ ***Ρωμαϊκὴ διανόησις*** ἠκολούθησε τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους της, ἀπολήξασα εἰς ὁμοίας ἀρνήσεις καὶ ἀντιφάσεις.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀντεπεξῆλθεν ἐναντίον πάσης ὑλιστικῆς καὶ ἀγνωστικῆς θεωρίας· ἀλλ᾽ ὁ ἄνθρωπος δὲν κατέθεσε τὰ ὅπλα του. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα διεδόθη ὁ ***Θεϊσμός,*** διδάσκων ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει μεν, ἀλλ᾽ εἶναι εἷς ἀπαθὴς θεατὴς τῶν συμβαινόντων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· δὲν ἐπεμβαίνει καθόλου εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἐναντίον τῆς δοξασίας ταύτης ἔγραψεν ὁ Butler τὸ γνωστὸν ἔργον του, τὴν «Ἀναλογίαν τῆς Θρησκείας». Ἔκτοτε διάφοροι Σχολαὶ προσεπάθησαν νὰ μεταδώσουν τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ κόσμος κυβερνᾶται χωρὶς κυβερνήτην.

Σήμερον δὲ ὑφίσταται καὶ ἓν ***κράτος***, τὸ ὁποῖον, ὄχι πλέον ὡς φιλοσοφική τις σχολὴ διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς πειθοῦς, ἀλλὰ διὰ τῆς βίας, θέλει νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἰδέαν παρὰ τῷ λαῷ ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει καὶ ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς θρη-

σκείας πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ καὶ νὰ ἐκριζωθῇ ἀπὸ τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων. Τὸ κράτος τοῦτο εἶναι τὸ Σοβιετικόν, τὸ ὁποῖον ἁπλώνει τοὺς πλοκάμους του εἰς τὰς διαφόρους χώρας διὰ τῶν πρακτόρων του· εἶναι ἑπομένως ἐπίκαιρον ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, καθόσον ὁ Κομμουνισμὸς εἶναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὰ ἐργατικὰ καὶ ἀγροτικὰ στρώματα τῆς κοινωνίας ὄχι τόσον διὰ τὴν θρησκευτικήν του ἰδεολογίαν, ὅσον διὰ τὰς ἀρχάς του περὶ δικαιοτέρας δῆθεν διανομῆς τοῦ πλούτου. Ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶναι ὅτι ἅπαξ παραδεχθῇ κανεὶς ἀβασανίστως τὸ δέλεαρ τοῦτο—τὴν ἀναδιανομὴν τοῦ πλούτου ὡς ἀρχὴν — διδάσκεται κατόπιν ὅλα τὰ ἄλλα διδάγματα τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ κυρίως τὴν ἄρνησιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ.

I. Διὰ τὸν Χριστιανὸν — τὸν πραγματικὸν καὶ γνήσιον — δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον ζήτημα. Τὸ ἀνωτέρω ἐδάφιον λέγει: «Ὁ προσερχόμενος εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ πιστεύῃ ὅτι εἶναι (δηλ. ὑπάρχει)». Ὁ Χριστιανὸς προσέρχεται καὶ ἐκζητεῖ τὸν Θεόν, ἄρα πιστεύει ὅτι ὑπάρχει καὶ δι' αὐτὸ προσέρχεται. Ἀλλ' οἱ μὴ προσερχόμενοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ μὴ ἐκζητοῦντες Αὐτόν; Αὐτοὶ ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς δὲν Τὸν ἐκζητοῦν. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐκριζώσουν ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ τὴν περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἰδέαν.

II. ***Πῶς δυνάμεθα ν' ἀντικρούσωμεν τὴν προσπάθειαν ταύτην;***

Πῶς ἄλλως ἢ παρουσιάζοντες τὰς ***ἀποδείξεις,*** τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ; Αἱ δὲ ἀποδείξεις αὗται διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀπεκρυσταλλώθησαν εἰς τέσσαρας κυρίως, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἡ ***κοσμολογική,*** καθ' ἣν αἱ ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολαί, τὰς ὁποίας βλέπομεν εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον, προϋποθέτουν ἀναγκαίως ἕνα ἀμετάβλητον Δημιουργὸν καὶ Συντηρητὴν τοῦ Σύμπαντος. Ἡ ***τελεολογική,*** καθ' ἣν ὁ σκοπὸς καὶ ἡ προσαρμογὴ τῶν ὁρατῶν πραγμάτων (ὅπως λ. χ. ἡ προσαρμογὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ εἰς τὸ φῶς) προϋποθέτει μίαν λογικὴν Ὕπαρξιν, ἓν λογικὸν Ὂν ὑπεράνω ὅλων. Ἡ ***ὀντολογική,*** καθ' ἣν ὁ νοῦς εἶναι τὸ ἀναγκαῖον προηγούμενον παντὸς ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον. Ἡ ***ἠθική,*** καθ' ἣν ὁ ἠθικὸς σκοπὸς καὶ ἡ ἠθικὴ ἀρχὴ προϋποθέτει ἓν ἠθικὸν Ὂν ἱστάμενον ὑπεράνω ὅλων.

Περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ὅμως τούτων ἀποδείξεων δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσωμεν διὰ πρακτικῶν τινων συλλογισμῶν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει. Καὶ

α') ***Ὁ Θεὸς ὑπάρχει, διότι ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος.*** Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι διὰ νὰ ὑπάρχωμεν ἡμεῖς, ὑπῆρξαν πρὸ ἡμῶν οἱ γονεῖς μας. Ἂν δὲ ἀναδρομικῶς φθάσωμεν μέχρι τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄνθρωπος δὲν ἐδημιούργησε τὸν ἑαυτόν του, διότι, καθὸ φθαρτός, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ παραγωγικὴ αἰτία ἑαυτοῦ. Ἑπομένως ἄλλο Ὂν ὑπῆρξεν ἡ παραγωγικὴ αὐτοῦ αἰτία καὶ ἡ αἰτία αὐτὴ εἶναι ὁ Θεός. Ὅ,τι δὲ λέγομεν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ ὑλικὸν Σύμπαν. Ἐντὸς τοῦ Σύνπαντος τούτου βλέπομεν ***σκοπόν, ἁρμονίαν καὶ προσ-***

αρμογὴν — ἀρχάς, τὰς ὁποίας μόνον εἷς ***Νοῦς*** αὐθύπαρκτος, ἀνεξάρτητος καὶ ἠθικὸς ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ.

β´) ***Ὁ Θεὸς ὑπάρχει ὡς προσωπικὴ ὕπαρξις, διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὂν προσωπικόν.*** Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι μία αἰτία ἀρχικὴ καὶ αὐθύπαρκτος παρήγαγε τὸν ἄνθρωπον. Τὸν ἄνθρωπον ὅμως τὸν γνωρίζομεν ὡς προσωπικὴν ὕπαρξιν, δηλ. ἔχουσαν συνείδησιν ἑαυτῆς καὶ ἀποχωρίζουσαν ἑαυτὴν ἀπὸ πάντων τῶν λοιπῶν ὄντων. Κάμνομεν ὅθεν τὸν ἑξῆς συλλογισμόν: Ἂν τὸ παραγόμενον ἦναι προσωπικὴ ὕπαρξις, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα ἐκδήλωσις τῆς ὑπάρξεως, τότε ἡ παραγωγικὴ αἰτία, ἡ ὁποία ὡς εἴπομεν εἶναι ὁ Θεός, πρέπει νὰ ἦναι καὶ αὐτὴ προσωπική. Λέγω τοῦτο, διότι ὑπάρχουν ἄνθρωποι παραδεχόμενοι τὸν Θεὸν ὡς μίαν ἀόριστον ***δύναμιν***· ἐγνώρισα καὶ συνεζήτησα μὲ τοιούτους ἀνθρώπους. Μία δύναμις ὅμως ἀπρόσωπος πῶς παρήγαγε προσωπικὰς ὑπάρξεις; Εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον γνωρίζομεν μίαν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ καταπληκτικῶς ἐπὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν—ὁ ἠλεκτρισμός. Ἐν τούτοις, τὴν ὑπέροχον αὐτὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας συνεννοούμεθα μετ' ἀλλήλων καὶ σχεδὸν βλέπομεν ἀλλήλους, εἰς ἀποστάσεις ἀπιστεύτους, διὰ τοῦ τηλεγράφου, τῆς ραδιοφωνίας καὶ τῆς τηλεοράσεως, τὴν ἔχομεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας καὶ τὴν χρησιμοποιοῦμεν ὅπως καὶ ὁπόταν θέλομεν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν μία τοιαύτη ἀπρόσωπος, τυφλὴ καὶ ὑποχείριος εἰς ἡμᾶς δύναμις νὰ παραγάγῃ ὄντα, ὑπάρξεις προσωπικάς, πεπροικισμένας μὲ ἠθικὴν συνείδησιν καὶ ἠθικὰς ἀρχὰς δικαιοσύνης, ἀληθείας, ἀγαθότητος, συμπαθείας; Ὁ ἄνθρωπος ἔχει κατορθώσει νὰ ἐφεύρῃ ***αὐτόματα,*** κινούμενα καὶ ψελλίζοντα (κατὰ τὸ λέγειν μερικῶν) λέξεις τινας. Ἀλλὰ σημειώσατε, πρῶτον, ὅτι τὰ αὐτόματα ταῦτα παράγει ὁ ***ἄνθρωπος,*** ὅστις εἶναι μία προσωπικὴ ὕπαρξις, καὶ δεύτερον, ὅτι τὰ αὐτόματα ταῦτα δὲν εἶναι προσωπικαὶ ὑπάρξεις, ἀλλὰ μηχανήματα, τῶν ὁποίων αἱ κινήσεις καὶ αἱ φωναὶ σταματοῦν εὐθὺς ὡς τελειώσῃ ἡ ἔντασις τοῦ ἐλατηρίου, τὸ ὁποῖον τὰ κινεῖ.

Ὅταν κατὰ τὸ ἔτος 1908 ἀνεκαλύφθη τὸ ***ράδιον,*** οἱ ἀρνούμενοι τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ ἐτέθησαν εἰς κίνησιν διὰ νὰ παραγάγουν ***ζωὴν*** διὰ τοῦ ραδίου. Ἀλλ' ὅλα τὰ πειράματά των κατέληξαν εἰς τὸ μηδέν. Ἐπίσης ὁ μέγας Παστὲρ ἀπέδειξε πέραν πάσης ἀντιρρήσεως ὅτι ***αὐτόματος γένεσις,*** ἤτοι, γένεσις ζωῆς διὰ τυφλῆς τινος δυνάμεως, ***δὲν ὑπάρχει.*** Πᾶσα ζωὴ γεννᾶται ἐξ ἄλλης ζωῆς, καὶ πᾶσα προσωπικὴ ὕπαρξις μόνον ὑπὸ μιᾶς προσωπικῆς ὑπάρξεως, ἑνὸς Ὄντος προσωπικοῦ δύναται νὰ παραχθῇ.

γ´) ***Ὁ Θεὸς ὑπάρχει, διότι ὑπάρχουσιν ἠθικαὶ ἀρχαί, μὲ τὰς ὁποίας εἴμεθα πεπροικισμένοι,*** ὅπως εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀγαθότης, κτλ. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὰς ἀφῃρημένας αὐτὰς ἐννοίας, χωρὶς νὰ διακρίνωμεν ὄπισθεν αὐτῶν τὸν Θεόν, ὅστις ὡς ἄναρχος καὶ αὐθύπαρκτος αἰτία τοῦ Σύμπαντος, ἐνεφύτευσεν αὐτὰς τὰς ἀρχὰς εἰς τὰς συνειδήσεις ἡμῶν.

δ´) ***Ὁ Θεὸς ὑπάρχει*** διότι ***ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀρνούμενοι τὴν ὕπαρξιν Αὐτοῦ.*** Πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὔτε εἴδομεν οὔτε ἠκούσαμεν, οὐδέποτε τὸ ἀρνούμεθα καὶ οὐδέποτε τὸ ἀμφισβητοῦμεν· ἁπλούστατα τὸ θεωροῦμεν ἀνύπαρκτον. Ὁ Θεὸς ὅμως ὑπάρχει καὶ παρουσιάζονται ἄνθρωποι ἀρνούμενοι τὴν

ὕπαρξιν αὐτοῦ. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅμως ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ Θεοῦ γίνεται ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀόρατος («διότι οὐδεὶς εἶδέ ποτε τὸν Θεόν), ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἠρνήθησαν τὴν ὕπαρξιν γνωστῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ προσώπων. Ὥστε οἱ ἀρνηταὶ (ἢ **ἀγνωστικοὶ** λεγόμενοι) δὲν ὑπῆρξαν μόνον εἰς τὸν θρησκευτικὸν κύκλον ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἱστορικόν, ἀφοῦ σοφοὶ ἄνδρες ἠρνήθησαν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Μ. Ναπολέοντος καὶ ἄλλων ἱστορικῶν προσώπων. Αὐτὴ αὕτη ἡ ἄρνησις εἶναι ἀπόδειξις ὅτι τὰ ἀμφισβητούμενα πρόσωπα ὑπῆρξαν.

Μήπως μερικοὶ «ἀριστερίζοντες» (διὰ νὰ μὴ εἴπω «κομμουνίζοντες») δὲν ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τῆς «πατρίδος» καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑποχρεώσεις μας; Ἐν τούτοις, ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του, εἶναι ἔμφυτος εἰς τὴν καρδίαν παντὸς μὴ ἐκφύλου ἀνθρώπου.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρων συνάγεται ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει, ἀποκαλύπτων Ἑαυτὸν καὶ γνωστοποιῶν τὸ θέλημα Αὐτοῦ εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

ΙΙΙ. Ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν σήμερον εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσσίαν, δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν πολλὰ μαθήματα.

1) Ἡ προσπάθεια τῶν κυβερνώντων ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ρωσσίᾳ νὰ ἐκριζώσουν τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ὅστις κατ᾽ αὐτούς, δὲν ὑπάρχει, καταντᾷ μία σκιαμαχία. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόλεμός των ἐναντίον μιᾶς σκιᾶς εἶναι τρανωτάτη ἀπόδειξις ὅτι ὄπισθεν τῆς σκιᾶς ὑπάρχει ἡ πραγματικότης, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Θεός, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐξαλείψουν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν νομίζουν ὅτι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ των.

2) Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὠθεῖ πολλοὺς ν᾽ ἀρνῶνται τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἐκτίθεται εἰς μίαν λεπτομέρειαν τοῦ ἐδαφίου μας—τὸ ὅτι ὁ Θεὸς «γίνεται μισθαποδότης». Ἂν δηλ. ἀμείβῃ τοὺς ἐκζητοῦντας αὐτὸν διότι προσπαθοῦν νὰ ἦναι ἀρεστοὶ εἰς Αὐτόν, τότε ὡρισμένως θὰ τιμωρῇ τοὺς μὴ ἐκζητοῦντας τὸ πρόσωπον Αὐτοῦ καὶ μὴ προσπαθοῦντας νὰ ἀρέσκουν εἰς Αὐτόν. Καὶ συνεπῶς νομίζουν οὗτοι ὅτι, ἐὰν ἀρνηθοῦν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰς συνεπείας τῶν πράξεών του.

Ἡ αἰτία τοῦ Σύμπαντος—ὁ προσωπικὸς Θεὸς—ὅστις μᾶς ἐδημιούργησε καὶ μᾶς συντηρεῖ, ἔχει τὸ ἀπόλυτον καὶ ἀναφαίρετον δικαίωμα καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ κάθε πλάσμα Του προσωπικόν, ἤτοι, ἀπὸ κάθε ἄνθρωπον, τὴν χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν δυνάμεων (σωματικῶν, ἠθικῶν, διανοητικῶν καὶ πνευματικῶν), δι᾽ ὧν ἐπροίκισεν αὐτόν. Ὥστε ἐντὸς τῆς πίστεως εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ ἐνυπάρχει καὶ ἡ **εὐθύνη** τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ **κρίσις** του ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχει Θεός; Ὑπάρχει καὶ κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις. Ὅστις ἀρνεῖται τὸν Θεόν, δὲν δύναται ποτὲ νὰ παραδεχθῇ κρίσιν. Ὅστις ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ἀρνεῖται συγχρόνως τὴν ὕπαρξιν τῆς ἁμαρτίας—τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ. Εἶναι δὲ παράδοξον ν᾽ ἀρνῆταί τις τὴν ἁμαρτίαν, ἐνῷ ἑκάστη του πρᾶξις καὶ ἐνέργεια εἶναι μεμολυσμένη μὴ τὴν κακίαν, τὴν μοχθηρίαν, τὸ μῖσος καὶ τὸν ἐγωϊσμόν. Ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἐλέγχει, ἀκριβῶς διότι ὑπάρχει

Ἐκεῖνος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου θὰ δώσῃ λόγον μίαν ἡμέραν, τὰ δὲ κρυπτὰ τῆς καρδίας θὰ φανερωθοῦν καὶ θὰ ἐκτεθοῦν ἐνώπιον πάντων.

Τὸ λεγόμενον εἰς τὸ προκείμενον ἐδάφιον περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ Θεοῦ («ὁ προσερχόμενος εἰς τὸν Θεὸν πρέπει νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι») δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεὸς διὰ τὸν μὴ προσερχόμενον εἰς τὸν Θεόν. Εἴτε προσέρχεταί τις εἰς τὸν Θεόν, εἴτε δὲν προσέρχεται, ὁ Θεὸς ὑπάρχει. Ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας παραδοχὴν ἢ ἄρνησιν, ὅπως τὸ φῶς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν βλέποντα ἢ τὸν μὴ βλέποντα — τὸ φῶς ὑπάρχει. Καὶ ὁ Θεὸς ὑπάρχει, ὅστις εἶναι Φῶς καὶ Ζωή.

Τὸ Σύμπαν μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶναι, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει.

IV. ***Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ὑπάρχει, ποῖον εἶναι τὸ καθῆκον ἡμῶν ἀπέναντι Αὐτοῦ;***

Νὰ προσέλθωμεν εἰς Αὐτόν, ἀποδεχόμενοι τὸ ἀποκεκαλυμμένον θέλημα Αὐτοῦ, ζῶντες συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις Αὐτοῦ καὶ ἀποδεχόμενοι τὴν ἐπέμβασίν Του εἰς τὴν ζωήν μας. Ἡ μεγίστη ἐκδήλωσις τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης εἶναι ἡ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενομένη, ὅστις ἐταπεινώθη, κατῆλθε μέχρι τοῦ ἐπιπέδου ἡμῶν, διὰ νὰ ζήσῃ τὴν ζωήν μας, καὶ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, διὰ νὰ κάμῃ ὡς ἀντιπρόσωπος ἡμῶν αἰωνίαν ἐξιλέωσιν ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον, διότι ὑπάρχει ὁ Θεός, ὅστις εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἐκπρόσωπος δὲ καὶ ἐνσάρκωσις αὐτῆς εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις ἐγένετο εἰς ἡμᾶς «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή», διὰ νὰ μᾶς φέρῃ πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ μόνον δι᾽ Αὐτοῦ γνωρίζομεν καὶ ἀπολαμβάνομεν τὴν ζῶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ Πατρός.

Ἂς ἔχῃ δόξαν ὁ Θεὸς ὅτι δὲν ἀφῆκεν ἑαυτὸν ἄνευ μαρτυρίας καί, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, «τὰ ἀόρατα Αὐτοῦ βλέπονται φανερῶς ἀπὸ κτίσεως κόσμου νοούμενα διὰ τῶν [ὁρατῶν] κτισμάτων Αὐτοῦ, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, ὥστε νὰ ἦναι αὐτοὶ ἀναπολόγητοι» (Ρωμ. α΄. 20). Παρ᾽ ὅλας τὰς ἀρνήσεις καὶ ἀμφισβητήσεις τῶν ἀνθρώπων, Ἐκεῖνος ἐξακολουθεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν Αὐτοῦ βουλῶν διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τὰς καταστρεπτικὰς αὐτὰς ἰδέας τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς ἀπιστίας εἰς τὴν ὕπαρξιν Αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ***ὑποσκάπτονται*** αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ***διακυβεύονται*** τὰ ὕψιστα συμφέροντα τῆς ψυχῆς του καὶ ***καταστρέφεται*** πᾶσα αὐτοῦ ἡ χρησιμότης εἰς τὸν κόσμον.

Δὲν ζῶμεν δι᾽ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀλλὰ δι᾽ Ἐκεῖνον ὅστις μᾶς ***ἔπλασε,*** μᾶς ***ἔσωσε*** καὶ μᾶς ***ἡγίασεν.*** Εἰς Αὐτὸν τὸν μόνον ἀληθῆ Θεὸν—τρισυπόστατον, ἀδιαίρετον, ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον—ἔστω αἰωνία δόξα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα! Ἀμήν.

Π. Γ. Λογγινίδης.

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΖΩΠΥΡΗΣΕΩΣ

(συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

Γ΄. Τίς ὁ λόγος τῆς παραχωρήσεως.

«Παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ νὰ παραστήσητε τὰ σώματά σας θυσίαν ζῶσαν».—Ρωμ. ιβ΄, 1.
«Ὁ Κύριος ἔχει χρείαν αὐτοῦ.»—Λουκ. ιθ΄ 34.

Διὰ ποῖον λόγον πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ δικαίωμα τοῦ Χριστοῦ ἐφ᾽ ἡμᾶς; διὰ τί νὰ δώσωμεν προσοχὴν εἰς τὴν πρόσκλησιν Του; διὰ τί νὰ ἀποκριθῶμεν εἰς τὴν παράκλησιν Του ὅπως τῷ παραχωρήσωμεν τὴν ζωήν μας; ***Διότι ἡ παραχώρησις εἶναι ἡ ἀνταπόκρισίς μας πρὸς τὴν ἀγάπην Του· διότι εἶναι ἡ ἐκ μέρους μας χορηγία εἰς τὴν ἀνάγκην Του.***

α΄) Εἶναι ἡ ἀνταπόκρισίς μας πρὸς τὴν ἀγάπην Του.

Εἰς μικρὰν ἐκκλησίαν Εὐρωπαϊκοῦ τινος χωρίου ὑπάρχει ἀνηρτημένη εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ζωγράφος ἦτο ἁμαρτωλὸς σωθεὶς ἐκ ζωῆς ἁμαρτίας καὶ ἀφροσύνης· τόσον δὲ ἡ ψυχή του ἦτο πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸν ἐσταυρωμένον Σωτῆρα ὥστε εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου Του ἠδυνήθη νὰ παραστήσῃ τὴν ἀγάπην ὅσον οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ οὐδὲ μετ᾽ αὐτόν· κάτωθεν δὲ τῆς εἰκόνος ἔγραψε τὰς λέξεις ταύτας:

«Ὅλον τοῦτο ἔκαμα διὰ σέ·
Σὺ τί ἔχεις κάμει δι᾽ ἐμέ;»

Θερινήν τινα ἡμέραν εἰσῆλθεν εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν νέος τις ἐξ εὐγενῶν. Ἐνῷ ἐβάδιζε περιεργαζόμενος τὴν ἐκκλησίαν, εἵλκυσε τὴν προσοχήν του ἡ εἰκών. Ἔβλεπε τὴν ἐζωγραφημένην ἐκείνην ἀγάπην, τὰς τετρυπημένας χεῖρας, τὴν χαίνουσαν πληγὴν τῆς πλευρᾶς, τὸ αἱμοσταγὲς μέτωπον, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἔπεσον ἐπὶ τῆς κάτωθι ἐπιγραφῆς. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν λέξεων ἐκείνων ἦτο δι᾽ αὐτὸν νέα ἀποκάλυψις τῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ πάσης ψυχῆς ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἔπαθεν. Ἐπὶ ὥρας ἐκάθησεν ἀπέναντι ἀτενίζων πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πάσχοντος Λυτρωτοῦ, τοῦ δὲ δύοντος ἡλίου αἱ ἀκτῖνες ἔπιπτον ἐπὶ τὴν κεκλιμένην μορφὴν τοῦ Ζίνζενδορφ ἀναλελυμένου εἰς δάκρυα ἐν τῇ ἀφιερώσει του εἰς τὸν ζῶντα Χριστόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀγάπη ὄχι μόνον τὴν ψυχήν του ἔσωσεν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν του κατέκτησεν. Ἐκ δὲ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ἐκκλησίας ἐξῆλθε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔχει κυκλώσῃ τὸν κόσμον διὰ τῶν ἱεραποστολῶν τῶν Μοραυϊανῶν, οἵτινες φαίνονται ὡς οἱ ἐνσαρκωθέντες τὴν ἀγάπην του Χριστοῦ διὰ τὸν ἀπολωλότα κόσμον ὅσον οὐδεμία ἄλλη στρατευομένη ἐπὶ τῆς γῆς ἐκκλησία.

Ἀγαπητέ, ἐσκέφθης ποτὲ τὸ πάθημα τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον ὡς Σωτῆρός σου, ἀλλὰ καὶ ὡς ζητοῦντος καὶ προσκαλοῦντος τὴν θερμοτέραν ἀγάπην σου; Τὰ

διὰ σὲ παθήματά Του διήγειραν ἐντὸς τῆς καρδίας σου φλέγουσαν πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην; Τὸ ὅτι σὲ ἠγάπησε μέχρι τοιούτου θανάτου, ἔφερε διὰ σὲ ὄχι μόνον σωτηρίαν ἀλλ' ἐκίνησε καὶ εἰς πρόθυμον παραχώρησιν; Ἐνῷ δέχεσαι τὴν σωτηρίαν Του, ἀναγνωρίζεις ἐπίσης μετὰ χαρᾶς τὴν κυριότητά Του; Ἔστεψας Αὐτὸν ὡς Βασιλέα τῆς ζωῆς σου καθὼς Τὸν ἐδέχθης ὡς Ἀμνὸν θυσιασθέντα ὑπὲρ τῆς ζωῆς σου; Ἀναγνωρίζεις τὰς ἀξιώσεις τῆς ἀγάπης Του, ὅσον καὶ τὸ προνόμιον του ὅτι ἠγαπήθης ὑπ' Αὐτοῦ; Ἤ, ἐνῷ χαίρεις διὰ τὴν ὑπὲρ σοῦ θυσίαν Του, σιωπᾷς πρὸς τὰς ἐπικλήσεις της;

Εὑρέθης ποτὲ ἴσως εἰς Χριστιανικὴν συνάθροισιν, ὅπου τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἱκετεύοντα τοὺς ἀνθρώπους νὰ σωθῶσιν. Ὁ ἱεροκῆρυξ ἐλάλησε μὲ ζωηρόν, φλέγοντα τόνον κατ' εὐθεῖαν εἰς τὰς καρδίας τῶν πολλῶν ἐνώπιόν του ἀκροατῶν. Αἱ ἀναπεμφθεῖσαι προσευχαὶ ἦσαν συγκινητικαὶ δεήσεις, ὅπως ἄνθρωποι ἀπολωλότες στραφῶσι πρὸς τὸν Θεόν. Οἱ ὕμνοι, οἵτινες ἐψάλλοντο, σὲ συνεκίνησαν εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σου μὲ τὰς θείας προσκλήσεις των. Καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοιούτων μέσων ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐκάθηντο στυγνοί, ἀσυγκίνητοι, ἀναποφάσιστοι· καὶ σὺ ἠπόρεις καὶ ἐθαύμαζες πῶς ἠδύναντο ψυχαὶ λογικαὶ νὰ ἀνθίστανται πρὸς τοιαύτας ἰσχυρὰς ἐπιδράσεις, αἵτινες εὕρισκον τόσον βαθεῖαν ἀνταπόκριαιν εἰς τὴν ἰδικήν σου ψυχήν. Ἀλλ', ὦ τέκνον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶσαι σὺ «ἀναπολόγητος ὅστις κρίνεις, ἀφ' οὗ εἰς ὅ,τι κρίνεις τὸν ἄλλον σεαυτὸν κατακρίνεις»; Αὐτοὶ οἱ ἀσυγκίνητοι ἀκροαταὶ τοῦ Θείου Λόγου, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐγνώρισαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὡς τὸ ἐγνώρισας σύ; Ἐλυτρώθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικειμένης καταδίκης διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ὡς ἐλυτρώθης σύ; Ἀπεκαλύφθη ἐνώπιον αὐτῶν ὁ οὐρανὸς μὲ ὅλην αὐτοῦ τὴν μακαριότητα καὶ δόξαν, ὡς ἀπεκαλύφθη εἰς σέ; Αἱ ψυχαὶ αὐτῶν, ἐρυθραὶ μὲ ἁμαρτίαν, ἐλευκάνθησαν ὡς χιὼν ὡς ἐλευκάνθη ἡ ἰδική σου ψυχή; Ἠσθάνθησαν αὐτοὶ τὴν ἰαματικὴν ἁφὴν τῆς χειρὸς τοῦ Χριστοῦ ὡς τὴν ᾐσθάνθης σύ; Ἤκουσαν αὐτοὶ τοὺς γλυκεῖς ἤχους τῆς θείας Του συγχωρήσεως; Ἐχάρησαν αὐτοὶ μὲ τὴν ἀνεκλάλητον εἰρήνην τῆς σωτηρίας Του; Εἶδον αὐτοὶ τὸ ὅραμα τῆς ἀγωνίας Του καὶ τῆς ἀθανάτου ἀγάπης Του, ὡς ᾐσθάνθης ὅλα ταῦτα σύ; Ὦ ἀγαπητέ, ἂν ἡ ἄρνησις τοῦ ἁμαρτωλοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἁμαρτίας του παρὰ τὰς τόσας προσκλήσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι σοβαρωτάτη εὐθύνη, ἡ ἄρνησις τοῦ πιστοῦ νὰ παραχωρήσῃ τὴν ζωήν του, ἐν ᾧ ἔλαβε πεῖραν τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ἐπ' ἴσης πρᾶγμα λυπηρὸν καὶ σοβαρὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; Ἂν ὁ ἁμαρτωλὸς εἶναι ἀξιοκατάκριτος, ἀνθιστάμενος εἰς τὸν Χριστόν, ὅστις ζητεῖ νὰ σώσῃ αὐτόν, δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ἔτι περισσότερον ἀξιοκατάκριτοι ἀνθιστάμενοι εἰς τὸν Χριστόν, ὅστις μᾶς ἔσωσε καὶ τώρα ζητεῖ νὰ μᾶς μεταχειρισθῇ διὰ τὴν δόξαν Του καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν ἄλλων; Καὶ πῶς ποθεῖ τὴν παραχώρησιν τῆς ζωῆς τῶν τέκνων Του! Ἄκουσον πῶς διὰ τοῦ δούλου Του Παύλου ἐκφράζει τὸν πόθον Του πρὸς ἡμᾶς: «Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ νὰ παραστήσητε τὰ σώματά σας θυσίαν ζῶσαν». Ὁποία σκηνὴ εἶναι αὕτη! Οὐχὶ ἄνθρωπος, οὐχὶ ὁ Παῦλος, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ μέσου τοῦ ἀνθρώπου Παύλου ἱκετεύει τὰ τέκνα Του, ζητῶν παρ' αὐτῶν τὴν ζωήν των, τὴν ὁποίαν τόσον χρειάζεται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν Του. Φαν-

τάσθητι ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν Χριστιανικῇ συναθροίσει· καὶ ἐν ᾧ ἀναμένομεν τὴν παρὰ Θεοῦ εὐλογίαν, ἀνοίγεται ἡ θύρα καὶ εἰσέρχεται Ἐκεῖνος. Προχωρεῖ ἡ μορφὴ ἐκείνη, ἥτις ἦτό ποτε τόσον γνωστὴ παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γαλιλαίας, εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ μεταξὺ τοῦ πλήθους τοῦ ἑορτάζοντος λαοῦ. Προβαίνει ἡσύχως πρὸς τὸ βῆμα καὶ στρέφεται πρὸς ἡμᾶς καὶ ἰδού, βλέπομεν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ! Ἐπὶ τῶν χειλέων Του εἶναι τὸ αὐτὸ μειδίαμα, τὸ ὁποῖον ἐχαροποίει τοὺς μαθητάς Του πρὸ δισχιλίων ἐτῶν· ἡ αὐτὴ γλυκεῖα φωνή, ἥτις ἔθελγε τὰ ἐνδόμυχα τῆς ψυχῆς των, καθὼς ἐλάλει λόγους ζωῆς καὶ εἰρήνης· τὸ αὐτὸ βλέμμα τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήριζεν Αὐτὸν ὡς τὸν ἄνθρωπον θλίψεων καὶ συγχρόνως τρυφερᾶς συμπαθείας καὶ ἀνεξαντλήτου ἀγάπης. Πῶς αἱ καρδίαι μας ἡσυχάζουν! Πῶς ἡ αἴθουσα φαίνεται πλήρης τῆς παρουσίας Του! Πῶς καὶ αὐτὴ ἡ ἀναπνοή μας ἀναστέλλεται! Ἡμεῖς οἱ ποτὲ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἐγώ, ἤδη εὑρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ κυριάρχου Χριστοῦ! καὶ καθὼς εἰσέρχεται εἰς τὰς καρδίας μας ὁ πόθος τῆς προσευχῆς, εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ παρακαλέσωμεν Αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ τὴν ψυχρότητα τῶν καρδιῶν μας, ἣν ἤδη αἰσθανόμεθα ὡς μέγα αἶσχος δι᾿ ἡμᾶς· ἐπιθυμοῦμεν νὰ παρακαλέσωμεν Αὐτὸν νὰ παραβλέψῃ τὴν φιλαυτίαν μας, ἥτις τώρα μᾶς ἐκπλήττει καὶ πληροῖ ἀνεκφράστου θλίψεως· θέλομεν νὰ παρακαλέσωμεν Αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ τὴν παραμέλησιν τῆς μετ᾿ Αὐτοῦ συγκοινωνίας, ἥτις τώρα μὲ τὴν παρουσίαν Του φαίνεται σχεδὸν ἀσυγχώρητος· κινούμεθα νὰ παρακαλέσωμεν Αὐτὸν νὰ σπλαγχνισθῇ ἡμᾶς ὅτι ἀφήκαμεν τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀγνοούντων Αὐτὸν χωρὶς νὰ εἴπωμέν τι περὶ τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἤδη φαίνεται εἰς ἡμᾶς φρικτὸν ἔγκλημα. Ἀλλ᾿ ἐν ᾧ αἱ καρδίαι ἡμῶν πληροῦνται μὲ τὴν συναίσθησιν τῆς ἡμετέρας ἀναξιότητος, κοσμικότητος καὶ ἰδιοτελείας καὶ τὰ χείλη ἡμῶν ἀνοίγονται καὶ τὰ γόνατα κλίνονται πρὸς προσευχήν, ὁποῖον θαυμαστὸν πρᾶγμα συμβαίνει! Μήπως ἀπατώμεθα; ***Αὐτὸς*** ὁ Βασιλεύς, ὁ Κύριος, ὁ Πλάστης ἀρχίζει νὰ παρακαλῇ ***ἡμᾶς*** τοὺς ὑπηκόους, τοὺς δούλους, τὰ πλάσματα! Ἐκτείνων τὰς πεπληγωμένας χεῖρας, ἐγγίζων τὸ αἱμοσταγὲς μέτωπον, δεικνύων τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς — πάντα δείγματα τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, λέγει πρὸς ἡμᾶς: «Ὦ τέκνα Θεοῦ, ***σᾶς παρακαλῶ!*** διὰ τὴν ἀνάγκην ἀνθρώπων ἀποθνησκόντων χωρὶς συγχώρησιν· διὰ τὸ σύντομον τῆς ζωῆς σας· διὰ τὸ αἷμά Μου, τὸ ὁποῖον ἐχύθη διὰ σᾶς· διὰ τὸν θάνατόν μου, ὅστις ἀντικατέστησε τὸν ἰδικόν σας· διὰ τὴν ἀνάστασίν Μου, ἥτις εἶναι ζωὴ διὰ σᾶς· καὶ διὰ τὴν βασιλείαν Μου, τὴν ὁποίαν θὰ συμμερισθῶ μαζύ σας—σᾶς παρακαλῶ διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ νὰ παραστήσητε τὰ σώματά σας θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν».

Δυστυχεῖς ἀληθῶς οἱ μὴ δεχόμενοι Αὐτὸν ὡς Σωτῆρά των. Ἀλλὰ λυπηρὸν καὶ δι᾿ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ἐν ᾧ ἐρραντίσθησαν μὲ τὸ αἷμα τῆς λυτρώσεώς Του, καὶ ἐπροστατεύθησαν ἀπὸ τῆς τιμωροῦ χειρὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀσπαίροντος σώματός Του, καὶ ἔλαβον ζωὴν χαρᾶς διὰ τῆς ἐνδόξου ἀναστάσεώς Του, ὅμως ἀκόμη δὲν παραχωροῦσιν εἰς Αὐτὸν ὡς Κύριον τὴν διεύθυνσιν τῆς ζωῆς των. Πῶς δύνανται οἱ ὀφθαλμοί μας νὰ εἶναι τυφλοὶ πρὸς τὴν ἀγάπην Του, τὰ ὦτά μας κεκλεισμένα πρὸς τὴν σιωπηλὴν ἐπίκλησιν αὐτῆς, καὶ αἱ καρδίαι ἡμῶν νὰ μὴ κατέχωνται καὶ ὑπερπληρῶνται τοῦ πόθου νὰ ἀντιπληρώσωμεν κατά τι

διὰ τῆς παραχωρήσεως καὶ αὐτοθυσίας καὶ παθημάτων, ἐν ἀνάγκῃ καὶ μέχρι θανάτου, τὴν ἀνεκδιήγητον ἀγάπην Αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς; Εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καταπληκτικὸν θὰ εἶναι τὸ θέαμα τῆς μὴ παραχωρηθείσης ζωῆς ἡμῶν, ὅταν κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν τῶν ἀμοιβῶν σταθῶμεν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν πασχόντων! Καὶ αὐτὴ ἡ περιβάλλουσα ἡμᾶς οὐράνιος δόξα θὰ μαρτυρῇ συγχρόνως τὴν χάριν Αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς πρὸς αὐτὴν ἀνταποκρίσεως ἐκ μέρους μας. Βλέποντες τὴν μὴ παραχωρηθεῖσαν ζωήν μας μὲ τὸ ἰδικόν Του βλέμμα, θὰ ἴδωμεν αὐτὴν τότε, ὡς Αὐτὸς βλέπει αὐτήν, καὶ θὰ συμφωνήσωμεν μὲ τὴν κρίσιν Αὐτοῦ ἐναντίον τῶν εὐκαιριῶν, ἃς ἐσπαταλήσαμεν. Τρομερὰ σκέψις! «Ἀλλ᾽ ἐὰν διεκρίνομεν ***ἑαυτούς,*** δὲν ἠθέλομεν κρίνεσθαι». Ἂς κρίνομεν λοιπὸν ***ἀπὸ τοῦδε*** τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς μὴ παρακεχωρημένης ζωῆς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς αἰωνιότητος ὡς θὰ κρίνωμεν αὐτὸ τότε. Θὰ ἴδωμεν οὕτω πόσην ἀχαριστείαν περιέχει, πόσην σπατάλην δυνάμεων, πόσην ἀκαταλληλότητα πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τελείου σκοποῦ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω δὲ βλέποντες καὶ οὕτω κινούμενοι ὑπὸ τῆς ἀντιλήψεως τῆς μοναδικῆς Του ἀγάπης, «πρὶν ἔλθῃ ἡ νύξ», θὰ καταθέσωμεν τὴν ζωὴν ἡμῶν εἰς τοὺς πόδας Ἐκείνου, «ὅστις μᾶς ἠγάπησε καὶ ἔλουσεν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι Αὐτοῦ, καὶ ἔκαμεν ἡμᾶς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα Αὐτοῦ».

β') Εἶναι ἡ ἐκ μέρους ἡμῶν χορηγία εἰς τὴν ἀνάγκην Του.

Ὅτε ὁ Διδάσκαλος ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς νὰ φέρωσιν εἰς Αὐτὸν τὸν πῶλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἰσήρχετο εἰς Ἱεροσόλυμα, οἱ κύριοι τοῦ πώλου τοὺς ἠρώτησαν: «Διὰ τί λύετε τὸ πωλάριον;» καὶ ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν: «Ὁ Κύριος ἔχει χρείαν αὐτοῦ», Ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅστις ἠδύνατο νὰ εἴπῃ «ἐμοῦ εἶναι τὰ κτήνη τὰ ἐπὶ χιλίων ὀρέων», μὲ ἄπειρον χάριν καὶ ταπείνωσιν πνεύματος κατεδέχθη νὰ εἴπῃ ὅτι Αὐτὸς ὁ κτίσας τὰ πάντα διὰ τοῦ λόγου τῆς δυνάμεως Αὐτοῦ εἶχεν ἀνάγκην τοῦ εὐτελεστάτου τούτου κτήνους! Οὕτως ἔχει ἀνάγκην τῆς ζωῆς ἑκάστου ἀναγεγεννημένου ἀνθρώπου, εἴτε ἀνδρὸς εἴτε γυναικός. Πᾶσα λέξις τῆς ἁπλῆς ταύτης φράσεως εἶναι ἐξόχως σημαντική.

Ὁ Κύριος ἔχει ἀνάγκην ***σοῦ,*** ὦ σεσωσμένη ψυχή. Τὸ ἐμπόριον, μὲ ὅλην του τὴν σπουδήν, τὸν πυρετόν, τὴν τριβήν, τὴν φθορὰν ἐπιβάλλει τὴν χεῖρά του ἐπὶ τοῦ Χριστιανοῦ καὶ τῷ λέγει: «Σὲ χρειάζομαι διὰ νὰ σχεδιάσῃς, νὰ σκεφθῇς, νὰ κοπιάσῃς, νὰ συσσωρεύσῃς καὶ νὰ ἀποθάνῃς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ μου». Ἡ κοινωνία ἐπίσης ἔχει τὰς ἀπαιτήσεις της καὶ λέγει: «Σὲ χρειάζομαι μὲ τὴν εὐφυΐαν σου, τὴν καλλονήν σου, τὴν εὐστροφίαν σου, τὰ προσόντα σου διὰ νὰ λάμπῃς εἰς τάς συναναστροφάς. Καὶ θὰ σοὶ δώσω ἀτελειώτους εὐχαριστήσεις, ἂν παραδοθῇς εἰς ἐμέ». Ἡ ζωὴ τῶν ὑψηλῶν ἐπαγγελμάτων ἐπιθέτει τὴν χεῖρά της ἐπ᾽ αὐτοῦ καὶ λέγει: «Σὲ χρειάζομαι διὰ νὰ εἶσαι ὡς κόσμημα τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ θὰ ἱκανοποιήσω τὰς ὑψηλοτέρας σου φιλοδοξίας, ἐὰν ἔλθῃς μαζύ μου». Ἀλλ᾽ ἔρχεται καὶ φωνὴ μόλις ἀκουομένη ἐκ τοῦ βάθους εἴκοσιν ἑκατονταετηρίδων, φωνὴ ψιθυρίζουσα εἰς πᾶν τέκνον τοῦ Θεοῦ, καθ᾽ ἣν στιγμὴν πλοῦτος καὶ ἀπόλαυσις καὶ δοξασία δὲν ἴσχυσαν νὰ ἱκανοποιήσωσι τοὺς μυστικούς του πόθους, φωνὴ

ἀληθεύουσα σήμερον ὅσον καὶ τὸ πάλαι: ***«Ὁ Κύριος ἔχει χρείαν σοῦ»***. Ὑπόθες ὅτι εὑρίσκεσαι μακρὰν τῆς οἰκογενείας σου, ἀπησχολημένος εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ εἰς εὐχαρίστους ἐκδρομὰς ἢ εἰς ἐπαγγελματικήν τινα ἀσχολίαν, καὶ ἔρχεται ἐπείγουσα εἴδησις ὅτι ἡ σύζυγός σου εὑρίσκεται ἐν κινδύνῳ ζωῆς καὶ ἡ παρουσία σου εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία· οὐδεμία ἐκ τῶν ἄλλων διαφόρων ἀσχολιῶν, αἵτινες ἀπῄτουν τὴν παραμονήν σου, θὰ ἠδύνατο νὰ σὲ κρατήσῃ, ὅσον καὶ ἂν ἡ παραμονή σου ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος. Ὁ ταχὺς ἐκεῖνος ζωγράφος, ἡ καρδία σου, θὰ ἀνήρτα ἐνώπιόν σου εἰκόνα τῆς συζυγικῆς ἀγάπης ἐκείνης, ἥτις ἤδη εὑρίσκεται ἐν κινδύνῳ, καὶ ἡ ψιθυρίζουσα εἰς τὸ οὖς σου εἴδησις, «ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷς, ἀσθενεῖ», θὰ σοὶ ἔδιδε πτερὰ νὰ σπεύσῃς παρὰ τὴν κλίνην της. Οὕτω μεταξὺ ὅλων ὅσα διεκδικοῦν τὴν ζωήν σου δὲν δύνασαι νὰ ἀποφύγῃς τὴν μεγάλην ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷς, σὲ χρειάζεται. Ἐκεῖνος, ὅστις σὲ ἀγαπᾷ ὅσον οὐδὲν ὂν ἐν τῷ σύμπαντι ἀγαπᾷ. Ἐκεῖνος, ὅστις ἀφῆκε τὴν δόξαν τοῦ οὐρανοῦ. Ἐκεῖνος ὅστις ὑπέμεινε τὴν ὀργὴν τοῦ Πατρὸς κατὰ τῆς ἁμαρτίας. Ἐκεῖνος, ὅστις μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐξέχει τὸ αἷμά του, καὶ ὅλα ταῦτα διὰ σέ. Ἐκεῖνος, ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Κύριός σου, σοὶ ἀποστέλλει σήμερον τὴν εἴδησιν, «***Ὁ Κύριος*** ἔχει χρείαν σου».

Πόσον πολύτιμος εἶναι λοιπὸν ἡ σκέψις αὕτη ὅτι ὁ Κύριος ὄντως ***ἔχει ἀνάγκην ἡμῶν!*** Τὴν ἄλλην ὄψιν τῆς ἀληθείας ταύτης πάντες γνωρίζομεν. Ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην Αὐτοῦ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν τὸ αἰσθανόμεθα: διὰ φῶς, διὰ βοήθειαν, διὰ εἰρήνην, διὰ νίκην, διὰ δύναμιν, μάλιστα διὰ κάθε τι Τὸν χρειαζόμεθα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τῆς ζωῆς μας. Ἀλλ᾽ ὅτι ***Αὐτὸς*** ἔχει ἀνάγκην ἡμῶν—πόσον θαυμαστόν! καὶ ὅμως εἶναι ἀληθέστατον. «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἄμπελος, σεῖς τὰ κλήματα» εἶναι λόγος ἐρχόμενος πρὸς ἡμᾶς ἐκ τοῦ στόματος Αὐτοῦ· ἀλλ᾽ ἐνοήσαμεν ὅλον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν; Σκέψου πρὸς στιγμὴν τὸ σύμμετρον τῆς ἀληθείας ταύτης. Βεβαίως οἱ κλάδοι («τὰ κλήματα») ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς ἀμπέλου (τοῦ στελέχους). Αὕτη εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς των. Ἐξ αὐτῆς οἱ κλάδοι οὗτοι ἀναρροφῶσιν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸν ζωογόνον χυμόν, ὅστις τρέφει καὶ ἀναπτύσσει τὸ ὕφασμα τῶν ἰνῶν, τῶν φύλλων καὶ τοῦ καρποῦ. Χωρὶς αὐτῆς δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κάμωσιν οἱ κλάδοι οὐδέν. Χωρισθέντες ἀπ᾽ αὐτῆς θὰ κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἀτροφίας, θὰ ἐξηραίνοντο, θὰ κατεστρέφοντο. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι καὶ ἡ ἄμπελος (τὸ στέλεχος τοῦ φυτοῦ) ἔχει ἀνάγκην τῶν κλάδων; διότι ἡ ἄμπελος φέρει τὸν καρπόν της διὰ μέσου τῶν κλάδων. Δὲν δύναται νὰ εὐοδωθῇ χωρὶς τῶν κλάδων της. Οὐδὲ εἷς βότρυς σταφυλῆς σχηματίζεται ἐπὶ τοῦ στελέχους, ἀλλὰ πάντοτε ἐπί τινος κλαδίσκου ὅστις ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ. «Ἐγὼ σᾶς ἐξέλεξα διὰ νὰ ὑπάγητε σεῖς, καὶ νὰ φέρητε καρπόν, καὶ ὁ καρπός σας νὰ μένῃ». Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ζῶσα ἄμπελος· Αὐτὸς εἶναι ἡ χορηγοῦσα εἰς ἡμᾶς τὴν ζωήν. Αὐτὸς φέρει τοὺς καρποὺς Αὐτοῦ διὰ μέσου ἡμῶν. Ἔχει ἀνάγκην ἡμῶν ἵνα φέρῃ καρπὸν τόσον ἀληθῶς, ὅσον καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην Αὐτοῦ ἵνα ἔχωμεν ζωήν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην Αὐτὸς δὲν δύναται νὰ κάμῃ χωρὶς ἡμῶν. Ὑποθέσωμεν μεγάλην ἄμπελον φυομένην ὄπισθεν τοῦ τοίχους ἀρχαίου φρουρίου. Ἔξωθεν δὲν φαίνεται τὸ κεκρυμμένον

στέλεχος, ἰσχυρὸν καὶ ἐρριζωμένον εἰς τὸ παχὺ χῶμα τοῦ κήπου· ἀλλ' ἡ ἄμπελος αὕτη γίνεται γνωστὴ διὰ τῶν χιλιάδων κλάδων, οἵτινες καλύπτουσι τὸν τοῖχον μὲ τὸ πλῆθος τῶν φύλλων, τοῦ ἄνθους καὶ τοῦ ἀφθόνου πορφυρίζοντος καρποῦ, εὐφραίνοντος τὸ ὄμμα τοῦ διαβάτου. Ἡ ἄμπελος εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς τῶν κλάδων· οἱ κλάδοι εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς τῆς ἀμπέλου. Οὕτως ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ζῶσα ἄμπελος, κεκρυμμένος ὄπισθεν τοῦ καταπετάσματος, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὰ ἀόρατα ἀπὸ τῶν ὁρατῶν, καὶ «ἡμῶν ἡ ζωὴ εἶναι κεκρυμένη μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Θεῷ». Ὁ κόσμος δὲν βλέπει Αὐτόν: «ὁ κόσμος δὲν Μὲ βλέπει». Ἐν ᾧ Αὐτὸς εἶναι ἡ Κεφαλὴ ἐν οὐρανῷ, ἡμεῖς εἴμεθα τὰ μέλη Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο ἡ κεκρυμμένη ἄμπελος πρέπει νὰ κάμῃ ἑαυτὴν γνωστὴν δι' ἡμῶν τῶν ἀναριθμήτων καρποφόρων κλάδων. Δὲν ἵσταται πλέον ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν τῷ ἀγρῷ, ἐν τῇ συναγωγῇ, ὡς ἄλλοτε, ἵνα κηρύξῃ τὸ μακάριον Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ θέλει νὰ τὸ κάμῃ δι' ἡμῶν. Δὲν βοηθεῖ τοὺς ἀσθενοῦντας καὶ πάσχοντας διὰ χειρῶν φυσικῶν, ἀλλ' ἔχει χρείαν ἡμῶν διὰ νὰ τὸ κάμῃ. Δὲν νουθετεῖ τὸν ἀμετανόητον, δὲν παρηγορεῖ τὸν ἐν θλίψει, δὲν ἐνθαρρύνει τὸν περίφοβον διὰ τῶν χειλέων Αὐτοῦ σήμερον, ἀλλὰ ποθεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ταῦτα δι' ἡμῶν τῶν μελῶν Αὐτοῦ, τῶν κλάδων Αὐτοῦ.

Προσέτι, ***ὁ Κύριος ἔχει χρείαν σοῦ.*** Σημείωσον πόσον εὐτελὲς ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι ἐχρειάζετο. Ἵνα εἰσέλθῃ ἐν θριάμβῳ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ πολυτελὲς ἅρμα συρόμενον ὑπὸ ἐκλεκτῶν ἵππων, διότι Αὐτός, ὅστις ἔκτισε τὰ πάντα, ἦτο ἄξιος παντὸς ὅ,τι ἦτο τότε πλουσιώτατον καὶ ἐκλεκτότατον. Ἀλλ' ἐξέλεξε τὸ ταπεινότατον, εὐτελέστατον, τὸ πλέον μηδαμινὸν κτῆνος, καὶ εἶπεν: «ὁ Κύριος ἔχει χρείαν αὐτοῦ». Σημείωσον ὅτι ὄχι ἁπλῶς μετεχειρίσθη τὸν πῶλον διότι δὲν εὕρισκέ τι καλλίτερον, ἀλλὰ ἐπίτηδες ἐξέλεξεν αὐτόν, καὶ τοῦτο εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς προφητείας. Οὕτω καὶ περὶ ἡμῶν ἀναγινώσκομεν ὅτι «τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ***ἐξέλεξεν*** ὁ Θεός... καὶ τὰ ἀσθενῆ... καὶ τὰ ἀγενῆ καὶ τὰ ἐξουθενημένα ***ἐξέλεξεν*** ὁ Θεὸς» (Κορ. Α΄. α΄. 26 ἑξ.). Τὰ μὴ ὄντα ἐκλέγει ὁ Θεός! Ἐκλέγει δὲ καὶ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς εὐγενεῖς μόνον ὅταν δέχωνται νὰ εἶναι ὡς τὸ μηδέν. Ὁ Θεὸς δύναται νὰ κάμῃ περισσότερα μὲ τὴν παρακεχωρημένην μηδαμινότητα παρὰ μὲ τὴν εἰς ἑαυτὴν ἐμπιστευομένην ὑπερηφανίαν καὶ ἔπαρσιν. Ἔρχεται λοιπὸν ἡ παραγγελία σήμερον: «Ὦ σεῖς οἱ ὄντες δοῦλοι μὲ ἓν μόνον τάλαντον· οἱ νομίζοντες ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου ἐκτὸς ὑμῶν· οἱ ὀπισθοχωροῦντες μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐνώπιον πάσης παρουσιαζομένης εὐκαιρίας· οἱ αἰσθανόμενοι ὅτι εἶσθε οἱ πλέον μηδαμινοί, οἱ πλέον ἀδύνατοι καὶ ἄσημοι, «ὁ Κύριος ἔχει χρείαν ὑμῶν». Εἶσθε πράγματι οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν θέσητε ἑαυτοὺς εἰς τὰς χεῖρας Αὐτοῦ μὲ τὴν αὐτὴν συναίσθησιν τῆς μηδαμινότητος, τὴν ὁποίαν μόνην δύναται ὁ Θεὸς νὰ μεταχειρισθῇ, ἵνα μὴ ἡ σὰρξ «καυχηθῇ ἐνώπιον Αὐτοῦ». Ἂς οἰκειοποιηθῶμεν τὴν εὐλογητὴν ταύτην ἀλήθειαν, ἕκαστος δι' ἑαυτόν, καὶ ἂς θέσωμεν ἑαυτοὺς εἰς χεῖρας Αὐτοῦ, ὅστις μὲ ἕνα σκώληκα δύναται νὰ βωλοκοπήσῃ τὰ ὄρη. Τότε, ἐν ᾧ θὰ βαδίζωμεν εἰς τὴν ὁδόν, ἐν ᾧ θὰ ἐργαζώμεθα εἰς τὸ ἔργον μας, ἐν ᾧ θὰ εἴμεθα ἐν τῷ ταμείῳ τῆς προσευχῆς, ἐν ᾧ θὰ ἐγκύπτωμεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ

Λόγου Του, ἐν ᾧ θὰ καταγινώμεθα εἰς τὸ ταπεινὸν ἔργον τοῦ κύκλου τῆς κλήσεως ἡμῶν, θὰ εἶναι μεγάλη χαρὰ νὰ ψιθυρίζωμεν πρὸς ἑαυτούς: «Ὁ Κύριος ἔχει ἀνάγκην ***ἐμοῦ,*** ὁ Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς χρειάζεται ***ἐμέ!*** » Μετὰ χαρᾶς λοιπὸν παραχωροῦμεν τὴν ζωὴν ἡμῶν εἰς Αὐτόν, ὅστις ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ χάριτι λέγει ὅτι μᾶς χρειάζεται, καὶ καταδέχεται νὰ κάμῃ ἡμᾶς συνεργοὺς Ἑαυτοῦ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ καὶ καθ' ὅλην τὴν αἰωνιότητα.

Ἰάκωβος Μακκόνκη.

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

[συνέχεια]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ΄.

Τὸ τελευταῖον στάδιον.

Ὡς εἴπομεν ἐν κεφ. ΚΣΤ΄, τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων τερματίζεται ἀποτόμως μὲ τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Παῦλος παρέμεινεν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ διετίαν, δέσμιος μὲν ἀλλ' ἐν σχετικῇ ἀνέσει, κηρύττων τὸν Χριστὸν ἀκωλύτως. Ἀπὸ δὲ τοῦ σημείου τούτου, μὴ ἔχοντες πλέον τὴν σαφῆ καὶ ἐπακριβῆ ἀφήγησιν τοῦ Λουκᾶ πρὸς ὁδηγίαν μας, βυθιζόμεθα εἰς σκότος βαθὺ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς περαιτέρω τύχας τοῦ Ἀποστόλου· καὶ ὡς μόνον ὁδηγὸν εἰς τὴν περὶ τούτων ἱστορικὴν ἔρευναν ἔχομεν μεμονωμένας τινας πληροφορίας, ἐξαγομένας ἐκ τῶν Ποιμαντορικῶν λεγομένων Ἐπιστολῶν, καί τινας περὶ Παύλου παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, αἵτινες, πολὺ μεταγενέστεραι οὖσαι, δὲν ἔχουσιν ἀπόλυτον ἱστορικὸν κῦρος. Ἂς προσπαθήσωμεν λοιπὸν ἐκ τῶν πενιχρῶν τούτων ἱστορικῶν στοιχείων νὰ συναρμολογήσωμεν μίαν ἀφήγησιν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν.

Εἴδομεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι, δοθέντος ὅτι ὁ Παῦλος ἔφθασεν εἰς Ρώμην κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 61 μ. Χρ., ἡ διετία, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Λουκᾶς, μᾶς ἄγει μέχρι τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ ἔτους 63, καὶ ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 62 ἀπέθανεν ὁ ἔντιμος καὶ σώφρων στρατοπεδάρχης Ρώμης Ἀφράνιος Βοῦρρος, ὅστις ἐχαλιναγώγει τὰς κτηνώδεις παρακρούσεις τοῦ ἐκφύλου αὐτοκράτορος Νέρωνος. Οὗτος δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούρρου καὶ τοῦ Σενέκα, ἀποπτύσας πάντα χαλινόν, παρεδόθη ἀκωλύτως εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς νοσηρᾶς ἐγκληματικῆς ψυχῆς του. Μεταξὺ ἄλλων ἐγκλημάτων, ἅτινα διέπραξεν ἐξωθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς διεφθαρμένης Ποππαίας, ἣν ἐνυμφεύθη, διέταξε τὴν δολοφονίαν τῆς μητρός του Ἀγριππίνης καὶ τῆς συζύγου του Ὀκταβίας. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 64 πρὸς κορεσμὸν τῶν ἐκφύλων του αἱμοχαρῶν ἐνστίκτων ἐσκηνοθέτησε ***τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς πόλεως Ρώμης*** καὶ ἵνα σώσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς λαϊκῆς ὀργῆς, ἀπέδωκε τὴν καταστροφὴν ταύτην εἰς τοὺς Χριστιανούς, οὓς ὁ λαὸς ἐμίσει, ἀλλὰ τοὺς

ὁποίους οὐδεὶς ἕως τότε εἶχε θίξει ὑπὸ τὴν στιβαρὰν καὶ δικαίαν διακυβέρνησιν τοῦ Βούρρου. Ἐξέσπασε δὲ τότε ὁ γνωστὸς ἐκεῖνος ἄγριος διωγμὸς τῶν ἐν Ρώμῃ Χριστιανῶν τοῦ ἔτους 64, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατὰ σειρὰν τῶν δέκα μεγάλων διωγμῶν τῆς Χριστ. Ἐκκλησίας.

Εἶναι βέβαιον ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ διωγμοῦ τούτου ἡ κατὰ τοῦ Παύλου κατηγορία εἶχεν ἐκδικασθῆ καὶ ὁ Ἀπόστολος, ***ἀθῳωθεὶς καὶ ἀποφυλακισθείς, εἶχεν ἀπέλθει ἐκ Ρώμης***. Ἡ ὁμόφωνος παράδοσις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας φέρει τὸν Παῦλον ὡς ἀθῳωθέντα καὶ ἐξελθόντα τῆς φυλακῆς· θὰ ἦτο δὲ ἀπίστευτον, ἂν αὐτός, ὁ ἀρχηγὸς καὶ κῆρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ, διέφευγε τὸν θάνατον, ἐν ᾗ περιπτώσει εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸ ἔτος 64 μ. Χρ. Εἶναι δ᾽ ἐξ ἴσου ἀπίστευτον ὅτι, ἐὰν εἶχε θανατωθῆ ὁ Παῦλος τότε κατὰ τὸ τέλος τῆς διετίας, ὁ Λουκᾶς θὰ ἔκλειε τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων παρασιωπῶν τὸ σπουδαιότατον τοῦτο γεγονός, ὅπερ θὰ ἀπετέλει τὴν κατακλεῖδα τῆς ὅλης ἀφηγήσεως τῶν Πράξεων (1).

Ἐπανακτήσας τὴν ἐλευθερίαν του ὁ Ἀπόστολος καὶ ἐγκαταλείψας τὴν Ρώμην, δὲν γνωρίζομεν ποῦ πρῶτον κατηυθύνθη—πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμάς; Ὁ ***Κλήμης***, πρεσβύτερος τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίας (2), γράφων 30 ἔτη βραδύτερον πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Κορινθίων, λέγει (Ι, 5, 5): «Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον

---

(1) Ἑρμηνευταί τινες ἐζήτησαν νὰ παραστήσουν τὰς Ποιμαντορικὰς Ἐπιστολὰς ὡς γραφείσας κατὰ τὴν πρώτην (τὴν καὶ μόνην, κατ᾽ αὐτοὺς) ἐν Ρώμῃ φυλάκισιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ νὰ ἐξαγάγουν ἐκεῖθεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ μαρτυρικὸς αὐτοῦ θάνατος ἔλαβε χώραν κατὰ τὸν μέγαν διωγμὸν τοῦ ἔτους 64 μ. Χρ. Τὸ συμπέρασμα ὅμως τοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτον διὰ τοὺς λόγους, οὓς ὁ ἀναγνώστης θὰ εὕρῃ ἐκτεθειμένους κατωτέρω εἰς τὸ Παράρτημα Α΄.

(2) Ὁ Κλήμης οὗτος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὅτι ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἀναφερόμενος εἰς τὴν Πρὸς Φιλιππ. Ἐπιστολὴν (δ΄ 2,3): «Εὐωδίαν καὶ Συντύχην.... αἵτινες ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς». Ἐκ τοῦ χωρίου ὅμως τούτου συνάγεται μόνον ὅτι ὁ Κλήμης συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ἀποστόλου ἐν ***Φιλίπποις***. Ἐν τούτοις, δὲν ἀποκλείεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἠκολούθησεν αὐτὸν καὶ εἰς Ρώμην καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ. Ἀλλ᾽ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι παράδοξον ὅτι εἰς τὰς ἐκ Ρώμης γραφείσας τέσσαρας ἐπιστολάς του ὁ Παῦλος οὐδαμοῦ τὸν ἀναφέρει, ἐνῷ ἀναφέρει τὸν Δημᾶν καὶ τόσους ἄλλους.

Ἡ Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή, ἡ λεγομένη τοῦ Κλήμεντος, δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομά του ἀλλ᾽ ἐπιγράφεται οὕτως: «Ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Ρώμην τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ παροικούσῃ Κόρινθον». Ἡ ὁμόφωνος ὅμως παράδοσις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας φέρει τὸν Κλήμεντα ὡς συγγραφέα τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις εὐρύτατα διεδόθη μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ὡς πρεσβύτερον, ἤτοι ἐπίσκοπον, τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίας. Καὶ δὲν ἔχομεν κανένα βάσιμον λόγον νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν παράδοσιν ταύτην. Εἰς τὸν Παπικὸν κατάλογον τῶν ἐπισκόπων Ρώμης ὁ Κλήμης φέρεται τέταρτος (μετὰ τὸν Πέτρον, Λῖνον καὶ Ἀνέγκλητον), ὁ δὲ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστ. ε΄ 6) λέγει περὶ αὐτοῦ: «Τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους καὶ συμβεβιωκὼς αὐτοῖς». Πάντως θεωρεῖται ὡς ἀκμάσας περὶ τὸ ἔτος 96 μ. Χρ. ἤτοι, 30 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παύλου. Τὸ βιβλίον «Ὁ Ποιμὴν» τοῦ Ἑρμᾶ (καὶ αὐτὸ ἐκ τῶν εὐρύτατα ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ) ἀναφέρει ἕνα Κλήμεντα (προφανῶς ἐν Ρώμῃ, ὅπου καὶ συνεγράφη τὸ βιβλίον) ὡς «ἐπιτετραμμένον» τὴν μετὰ τῶν ἔξω ἐκκλησιῶν ἀλληλογραφίαν τῆς ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων (Ποιμήν, β΄ 4, 3).

ἔδειξεν, ἑπτάκις δεσμὰ φορέσας, φυγαδευθείς, λιθασθείς, κῆρυξ γενόμενος ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, τὸ γενναῖον τῆς πίστεως αὐτοῦ κλέος ἔλαβεν· δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον **καὶ ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς Δύσεως ἐλθὼν** καὶ μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων, οὕτως ἀπηλλάγη τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, ὑπομονῆς γενόμενος μέγιστος ὑπογραμμός». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐξάγεται ὅτι ὁ Παῦλος ἐπραγματοποίησε, μετὰ τὴν ἐκ Ρώμης ἀπόλυσίν του, τὸ ἀρχικόν του σχέδιον τοῦ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ἱσπανίαν. Τὸ τοιοῦτο δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἀφοῦ πρὸς τοὺς Ρωμαίους Χριστιανοὺς εἶχε γράψει ἐκ Κορίνθου ὅτι ἤλπιζε νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ διερχόμενος ἐκεῖθεν, ὀψέποτε θὰ μετέβαινεν εἰς Ἱσπανίαν (1), Στηρίζεται δὲ τὸ ταξείδιον τοῦτο εἰς Ἱσπανίαν εἰς τὴν ὁμόφωνον παράδοσιν τῶν πρώτων αἰώνων (2). Ἐν τούτοις, ἡ ὑπόθεσις αὕτη παρουσιάζει δυσκολίας τινας. Βεβαίως ἡ φυσικὴ διὰ τὸν Παῦλον στιγμὴ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ μέχρις Ἱσπανίας ταξειδίου ἦτο εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Ἐκ Ρώμης εἰς Ἱσπανίαν καὶ ἡ ἀπόστασις ἦτο σχετικῶς μικρὰ καὶ αἱ συγκοινωνίαι πυκναί. Δοθέντος δὲ ὅτι ὁ Παῦλος ὡρισμένως ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐπανέλθῃ τάχιστα εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἵνα στερεώσῃ τὸ ἐκεῖ προηγούμενον ἔργον του, τὸ φυσικόν του δρομολόγιον θὰ ἦτο νὰ μεταβῇ πρῶτον ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἄλλως, μεταβαίνων πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολήν, κατόπιν δὲ εἰς Ἱσπανίαν καὶ πάλιν ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ ὑπεβάλλετο εἰς διπλασίαν θαλασσοπορίαν· καὶ εἶναι δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τοιοῦτο ἐκτενὲς πρόγραμμα ἐντὸς τῶν τεσσάρων περίπου ἐτῶν, ἅτινα ἐμεσολάβησαν μεταξὺ τῆς ἀποφυλακίσεώς του ἐν ἔτει 63 καὶ τῆς δευτέρας του φυλακίσεως ἐν ἔτει 67.

Ἐξ ἀντιθέτου, πρὸ τῆς ἀποφυλακίσεώς του ἀκόμη ὁ Παῦλος ἀπέβλεπεν εἰς ταχεῖαν κάθοδον, οὐχὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὴν Πρὸς Φιλήμονα Ἐπιστολὴν (ἐδάφ. 22) παραγγέλλει: «Συνάμα δὲ ἑτοίμαζέ μοι κατάλυμα· ἐπειδὴ ἐλπίζω ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν σας θέλω χαρισθῇ εἰς ὑμᾶς.» Καὶ εἰς τὴν Πρὸς Φιλιππησίους (β'. 24) γράφει: «Πέποιθα δὲ ἐπὶ τὸν Κύριον ὅτι καὶ ἐγὼ θέλω ἐλθεῖ ταχέως.» Αἱ ἐκφράσεις αὗται δυσκόλως συμβιβάζονται μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐσκόπευεν, ἅμα τῇ ἀποφυλακίσει του, νὰ ἀπέλθῃ πρῶτον εἰς Ἱσπα-

---

(1) Πρὸς Ρωμ. ιε' 24: «Ὅταν ὑπάγω εἰς τὴν Σπανίαν, θέλω ἐλθεῖ πρὸς ὑμᾶς· διότι ἐλπίζω διαβαίνων νὰ σᾶς ἴδω καὶ νὰ προπεμφθῶ ὑφ' ὑμῶν, ἀφοῦ πρῶτον ἀπὸ μέρους σᾶς χορτασθῶ».

(2) Χρυσοστόμου, Ὁμ. εἰς Β'. Τιμόθ. δ'. 20: «Μετὰ τὸ γενέσθαι ἐν Ρώμῃ, πάλιν εἰς τὴν Σπανίαν ἀπῆλθεν. Εἰ δὲ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς ταῦτα τὰ μέρη (δηλ. εἰς τὴν Ἀνατολήν) οὐκ ἴσμεν».

Ταυτοχρόνως καὶ ὁ Ἱερώνυμος (Catal. Script.) λέγει: «Γνωστέον.... ὅτι ὁ Παῦλος ἀπελύθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἵνα κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Δύσεως». Ἔχομεν καὶ τὴν ὡς ἄνω μαρτυρίαν τοῦ Κλήμεντος.

Ἑτέρα τις ἐκκλ. παράδοσις μεταγενεστέρων αἰώνων φέρει τὸν Παῦλον ὡς φθάσαντα μέχρις **Ἀλβιόνος** (τῆς σημερινῆς Ἀγγλίας) καὶ ἐκεῖ κηρύξαντα τὸν Χριστόν. Τοῦτο ὅμως δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς μῦθον.

νίαν (ταξείδιον τοὐλάχιστον μηνῶν τινων, μὲ τὰς τότε συγκοινωνίας) καὶ εἶτα εἰς Ἀσίαν καὶ Ἑλλάδα.

Μὅλα ταῦτα τὸ φυσικώτερον δρομολόγιον διὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐὰν πράγματι ἐπεσκέφθη τὴν Δύσιν, ἦτο, ὡς εἴπομεν, νὰ ἀπέλθῃ πρῶτον πρὸς δυσμάς. Ὁπωσδήποτε, ἐὰν ἐπραγματοποίησε τὸ δρομολόγιον τοῦτο, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐξ Ἱσπανίας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν θαλασσίως μέσῳ Μασσαλίας, Σικελίας καὶ Ἑλλάδος εἰς Ἔφεσον, ὁπόθεν ἐπείγετο νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀσίας, ἰδίως ἐκείνας, αἵτινες εἰσέτι δὲν τὸν εἶχον γνωρίσει προσωπικῶς (Κολοσσ. β΄. 1).

Πράγματι ἡ παρουσία τοῦ Ἀποστόλου ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἀνὰ τὰς ἐκκλησίας ἐν γένει τῆς Ἀσίας ἦτο ἐπειγόντως ἀναγκαία. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρὸ ἐτῶν εἶχε προείπει, ἀποχαιρετῶν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἐφεσίων, εἶχεν ἤδη πραγματοποιηθῆ· καὶ «λύκοι βαρεῖς» εἶχον ὑπεισέλθει εἰς τὰς ἐκκλησίας, σπαράσσοντες αὐτὰς μὲ ποικίλας αἱρέσεις καὶ ἑτεροδιδασκαλίας (1).

Δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Παῦλος παρέμεινεν ὅσον θὰ ἐπεθύμει μεταξὺ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐκκλησιῶν. Ἴσως ἡ προϊοῦσα ἡλικία, αἱ πολλαὶ κακουχίαι καὶ αἱ παρατεταμέναι φυλακίσεις εἶχον χαλαρώσει τὰς σωματικάς του δυνάμεις, αἵτινες ἄλλως τε πρὸ πολλοῦ ὑπεσκάπτοντο καὶ ὑπὸ νόσου χρονίας (2). Ἴσως καὶ ἠθικαὶ στενοχωρίαι—αἱ κατ᾽ αὐτοῦ ἀντιδράσεις τῶν Ἰουδαϊζόντων, αἱ αἱρέσεις καὶ τὰ σχίσματα μεταξὺ τῶν ἐκκλησιῶν, αἱ ἀποστασίαι τινῶν ἐκ τῶν φίλων καὶ μαθητῶν του—εἶχον καταβάλει τὸ πνεῦμά του (3). Πάντως δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι μετὰ 30 ἐτῶν ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα καὶ χαλκέντερον δραστηριότητα, ὁ μέγας Ἀπόστολος, «πρεσβύτης» ἤδη, περὶ τὸ 70στὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐργασθῇ μεθ᾽ ὅσης ἄλλοτε ταχύτητος καὶ ἀποτελεσματικότητος. Διὰ τοῦτο μετά τινα χρόνον, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν του, καὶ ὡσεὶ προαισθανόμενος ὅτι μόνον ὀλίγος ἀκόμη χρόνος τοῦ ἀπέμενε διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ὅσα ἐνόμιζεν ἀπαραίτητα, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἐφέσου, ἀφήσας ἐκεῖ τὸν πιστὸν Τιμόθεον νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τῶν αἱρέσεων (4). Κατηυθύνθη δὲ εἰς ***Μακεδονίαν***,

(1) Περὶ αὐτῶν διελάβομεν ἤδη ἐκτενῶς ἐν κεφ. ΙΗ΄.

(2) Β΄ Κορινθ. ιβ΄ 7—9: «Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπεραίωμαι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀποκαλύψεων, μοὶ ἐδόθη ***σκόλοψ εἰς τὴν σάρκα***, ἄγγελος Σατάν, διὰ νὰ μὲ ῥαπίζῃ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Περὶ τούτου τρὶς παρεκάλεσα τὸν Κύριον νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπ᾽ ἐμοῦ· καὶ [ὁ Κύριος] μοὶ εἶπεν, Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου». Τὶς ἦτο ὁ «σκόλοψ» οὗτος ἀγνοοῦμεν. Ἀπείρους εἰκασίας διετύπωσαν καθ᾽ ὅλους τοὺς αἰῶνας οἱ ἑρμηνευταί, ἀλλ᾽ ἁπλᾶς εἰκασίας. Τὸ μόνον, ὅπερ δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ εἴπωμεν, εἶναι ὅτι ἐπρόκειτο περὶ χρονίας τινος καὶ ὀδυνηρᾶς σωματικῆς παθήσεως, ἴσως ἐκδηλουμένης περιοδικῶς. Κατὰ δὲ τὴν ἀνὰ τὴν Γαλατίαν πρώτην περιοδείαν του, ὁ Παῦλος, ὡς εἴδομεν, ἠσθένησε σοβαρῶς καὶ ἠναγκάσθη νὰ παρατείνῃ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του (Γαλάτ. δ΄ 13, 14).

(3) Β΄. Πρὸς Τιμόθ. α΄. 15, δ΄. 10, 14, καὶ ἀλλαχοῦ.

(4) Α΄. Τιμ. α΄. 3, 4: «Καθὼς σὲ παρεκάλεσα, ἀπερχόμενος εἰς Μακεδονίαν, νὰ προσμείνῃς ἐν Ἐφέσῳ, ἵνα παραγγείλῃς εἴς τινας νὰ μὴ ἑτεροδιδασκαλῶσι μηδὲ νὰ προσέχωσιν εἰς μύθους καὶ γενεαλογίας», κτλ.

Ἡ μεταγενεστέρα ἐκκλ. παράδοσις περὶ ***ἐπισκοπῆς*** τοῦ Τιμοθέου ἐν Ἐφέσῳ, ἡ προ-

κατόπιν δὲ εἰς Κρήτην. Πόσον χρόνον παρέμεινεν ἐν Μακεδονίᾳ δὲν γνωρίζομεν. Ἐκεῖθεν πάντως ἔγραψε τὴν ***Α΄. Πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολήν,*** ἵνα ἐνισχύσῃ τὸν ἀγαπητὸν τοῦτον μαθητὴν καὶ συνεργάτην του διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ αὐτοῦ κύρους εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ τῷ εἶχεν ἐμπιστευθῇ ἐν Ἐφέσῳ. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ (γ΄. 14, 15) ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι ταχέως θὰ δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς Ἔφεσον, ἀλλὰ προβλέπει καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦ νὰ βραδύνῃ (¹).

Εἰς ***Κρήτην*** ὁ Ἀπόστολος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Τίτου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρέμεινε περισσότερον ἢ ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἐπεσκέπτετο τὴν μεγαλόνησον, ἧς τὰ νότια παράλια πρὸ ἐτῶν εἶχε παραπλεύσει. Ἐκ τῆς ὅλης Πρὸς Τίτον Ἐπιστολῆς δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης τοῦ Παύλου ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ Χριστιανικαὶ κοινότητες (ὄχι βεβαίως τακτικῶς ὠργανωμέναι ἐκκλησίαι), αἱ ὁποῖαι, ὅπως αἱ ἐν Ἀσίᾳ ἐκκλησίαι, ἐταράσσοντο ὑπὸ ψευδοδιδασκάλων καὶ τῶν ἁπανταχοῦ εὑρισκομένων Ἰουδαϊζόντων Χριστιανῶν (²). Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου βεβαίως ἀφεώρα τὴν τακτοποίησιν τοῦ ἐκεῖ Χριστιανικοῦ ἔργου, διὰ τῆς ὀργανώσεως τακτικῶν ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν σχισμάτων καὶ αἱρέσεων. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὁ Ἀπόστολος δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ μέχρι πέρατος τῆς τακτοποιήσεως ταύτης. Ὅθεν μετ᾿ ὀλίγον τὸν βλέπομεν ἀναχωρήσαντα ἐκ Κρήτης καὶ γράφοντα τὴν ***Πρὸς Τίτον Ἐπιστολήν,*** ἐν ᾗ ρητῶς λέγεται ὅτι ἀφῆκε τὸν Τίτον ἐν Κρήτῃ «ἵνα τὰ λείποντα διορθώσῃ καὶ καταστήσῃ ἐν πάσῃ πόλει πρεσβυτέρους», ἤτοι, νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ ἐν Κρήτῃ ὀργανωτικὸν ἔργον τοῦ Παύλου, ὀργανώνων τοὺς Χριστιανοὺς ἑκάστης πόλεως εἰς τακτικὰς ἐκκλησίας, χειροτονῶν πρεσβυτέρους, κλπ. κατὰ τὸ σύστημα, ὅπερ διέταξεν αὐτὸς ὁ Παῦλος (³).

κύψασα ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, φωρᾶται ὅλως ἀνακριβής. Ἐν πρώτοις, «ἐπίσκοποι» ὑπὸ τὴν μεταγενεστέραν ἔννοιαν (δηλ. τρίτος βαθμὸς ἐκκλησιαστικὸς ἀνώτερος τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων) δὲν ὑπῆρχον κατὰ τὸν Ἀποστολικὸν αἰῶνα Δεύτερον, τὸν Τιμόθεον ἀφῆκεν ὁ Παῦλος ἐν Ἐφέσῳ ***προσωρινῶς***, ἵνα φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τῆς τακτοποιήσεως τῆς διδασκαλίας τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐκκλησιῶν, ὅπερ ἔργον ὁ Ἀπόστολος δι᾿ ἔλλειψιν χρόνου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποπερατώσῃ. Μετ᾿ ὀλίγον δὲ τὸν ἀνεκάλεσεν ἐκεῖθεν καὶ ἔπεμψεν ἀντ᾿ αὐτοῦ τὸν Τυχικὸν (Β΄. Τιμ, δ΄. 9, 12, 20). Ἐκ τρίτου, περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἀποστολικοῦ αἰῶνος βλέπομεν τὸν Πολύκαρπον ἀκόμη ἁπλοῦν «πρεσβύτερον» τῆς ἐκκλησίας Ἐφέσου (Πολυκ. Πρὸς Φιλιπ. α΄. 1).

(¹) Βιογράφοι τινες τοῦ Ἀποστόλου ἐκ τούτου εἰκάζουσιν ὅτι, πλέων ἐκ Μακεδονίας εἰς Κρήτην, προσήγγισεν εἰς Ἔφεσον δ᾿ ὀλιγοήμερον αὐτόθι παραμονήν. Περὶ τούτου ἀληθῶς οὐδεμία ὑπάρχει ἔνδειξις.

(²) Ἐν Κρήτῃ ὑπῆρχε πολυάριθμος Διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Φίλων. Καὶ κατὰ τὴν ἔκχυσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει, μεταξὺ τῶν ἐκ πάσης γῆς συνηθροισμένων ἐκεῖ προσκυνητῶν, «Κρῆτας» Ἰουδαίους καὶ προσηλύτους, τινὲς τῶν ὁποίων ἴσως ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐπιστρέψαντας εἰς Κρήτην, διέδωκαν ἐκεῖ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(³) Τίτ. α΄. 5. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἡ μεταγενεστέρα ἐκκλ. παράδοσις ἐδημιούργησε τὸν Τίτον ***Ἐπίσκοπον*** Κρήτης, ἤτοι, μόνιμον προεστῶτα ὅλων τῶν ἐν Κρήτῃ ἐκκλησιῶν· Ἀλλ᾿ ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ὡς εἴδομεν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων τοιοῦτοι μόνιμοι ἐπόπται περιφερειῶν δὲν ὑπῆρχον· ὁ δὲ τίτλος «ἐπίσκοπος» ἦτο ταυτόσημος μὲ τὸ «πρεσβύτερος»

Πόθεν ἐγράφη ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη δὲν γνωρίζομεν. Μία παράδοσις φέρει αὐτὴν ὡς γραφεῖσαν ἐκ Νικοπόλεως, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον, οὐχὶ ὅμως καὶ βέβαιον. Διότι ἐκ τῆς Β΄. Πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῆς μανθάνομεν ὅτι ἀναχωρήσας ἐκ Κρήτης ὁ Παῦλος, διῆλθε διὰ Μιλήτου καὶ Κορίνθου, πιθανῶς δὲ καὶ δι' Ἐφέσου καὶ Τρῳάδος [1]. Μεθ' ὃ κατέληξεν εἰς Νικόπολιν, τελευταῖον σταθμὸν τῆς ἱεραποστολικῆς του δράσεως. Τὴν Νικόπολιν (παρὰ τὴν σημερινὴν Πρέβεζαν) ἴσως ἐξέλεξεν ὁ Ἀπόστολος ὡς κατάλληλον κέντρον πρὸς εὐαγγελισμὸν τῆς Ἠπείρου καὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν Δαλματίᾳ Χριστιανῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε κηρύξει τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ ἱεραποστολικὴν περιοδείαν. Ἀλλ' ἐὰν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχεδὸν τοῦτο ἢ ὄχι, ἀγνοοῦμεν· διότι δὲν γνωρίζομεν πόσον καιρὸν παρέμεινεν ἐν Νικοπόλει. Ἐν γένει δὲ στερούμεθα πάσης θετικῆς χρονολογίας δι' οἱονδήποτε συμβὰν τῆς τετραετοῦς περίπου περιόδου, ἥτις ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας φυλακίσεως τοῦ Ἀποστόλου ἐν Ρώμῃ. Τὸ μόνον, ὅπερ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ θετικότητος, εἶναι ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐπεσκέφθη τὴν Μακεδονίαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Νικόπολιν, πιθανῶς δὲ καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Ἀλλὰ κατὰ ποίαν σειρὰν καὶ πόσον χρόνον παρέμεινεν εἰς ἑκάστην τῶν χωρῶν τούτων, τοῦτο παραμένει ἄγνωστον.

Οὔτε γνωρίζομεν ποῦ, πότε καὶ ἐπὶ τίνι κατηγορίᾳ συνελήφθη ἐκ νέου καὶ ἐφυλακίσθη ἐν Ρώμῃ. Τὸν εὑρίσκομεν ἐκ νέου δέσμιον ἐν Ρώμῃ καὶ ἀναμένοντα τὴν δίκην του. Τότε ἔγραψε καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐπιστολὴν—τὴν ***Β΄. Πρὸς Τιμόθεον***—ἐκ τῆς ὁποίας συνάγομεν:

(α) Ὅτι ἡ νέα αὕτη φυλάκισις ἦτο αὐστηροτέρα τῆς πρώτης [2].

(β) Ὅτι ναὶ μὲν καὶ τώρα εἶχέ τινας ἀφωσιωμένους φίλους πλησίον του, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ κηρύττῃ ἐλευθέρως πρὸς τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτόν, ὅπως κατὰ τὴν πρώτην φυλάκισιν [3].

γνωρίζομεν ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὅτι ὁ Τίτος δὲν ἀφέθη ἐν Κρήτῃ μονίμως, ἀλλὰ μόνον μεταβατικῶς· διότι ἐν κεφ. γ΄. 12 ὁ Παῦλος τῷ παραγγέλλει: «Σπούδασον νὰ ἔλθῃς πρὸς ἐμὲ εἰς Νικόπολιν, διότι ἐκεῖ ἀπεφάσισα νὰ παραχειμάσω». Ἐκ Νικοπόλεως δὲ φαίνεται ὅτι ὁ Παῦλος τὸν ἀπέστειλε νὰ κηρύξῃ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν Δαλματίαν (Β΄. Τιμόθ. δ΄. 10).

(1) Κεφ. δ΄. 20: «Ἔραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ, τὸν δὲ Τρόφιμον ἀφῆκα ἐν Μιλήτῳ ἀσθενῆ.» Αὐτόθι ἐδάφ. 13: «Τὸν φελόνην, ὃν ἀφῆκα ἐν Τρῳάδι παρὰ τῷ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.» Ἡ πορεία τοῦ Ἀποστόλου φαίνεται ὅτι ἦτο ἐκ Κρήτης εἰς Μίλητον, Ἔφεσον, Τρῳάδα καὶ Κόρινθον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Νικόπολιν.

(2) Τώρα πάσχει «μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος» (β΄. 9). Κατὰ τὴν Μεσαιωνικὴν ἐκκλησ. παράδοσιν ἐνεκλείσθη ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀποστ. Πέτρου, εἰς τὸ ὑπόγειον Μαμερτῖνον δεσμωτήριον, ὅπερ μέχρι σήμερον σώζεται. Τοῦτο ὅμως ὑπ' οὐδενὸς ἀρχαίου συγγραφέως πιστοποιεῖται, εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ὁ Παῦλος, ἐὰν ἦτο ἐγκάθειρκτος μετὰ τοῦ συναποστόλου του Πέτρου, θὰ ἀπεσιώπα τοῦτο εἰς τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἐκ τῆς φυλακῆς ταύτης ἔγραψεν, ἐνῷ λέγει ῥητῶς (δ΄. 11): «Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ.» Μᾶλλον πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι, ἀντὶ νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ παραμείνῃ εἰς ἰδιαιτέραν μισθωτὴν κατοικίαν, ὅπως κατὰ τὴν α΄. φυλάκισιν, ἤδη ἐφυλάσσετο εἰς στρατιωτικήν τινα φυλακήν, ὅπου ἡ εἴσοδος ἐπετρέπετο μόνον εἰς ὀλίγους ἰδιαιτέρους φίλους του.

(3) Κεφ δ΄. 21: «ἀσπάζεταί σε Εὔβουλος καὶ Πούδης καὶ Λῖνος καὶ Κλαυδία.» Καὶ περὶ Ὀνησιφόρου γράφει (α΄. 16): «Πολλάκις μὲ παρηγόρησε καὶ δὲν ἐπῃσχύνθη τὴν ἅλυσίν μου, ἀλλ' ὅτε ἦλθεν εἰς Ρώμην μὲ ἐζήτησε μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ [μὲ] εὗρεν.»

(γ) Ὅτι κληθεὶς εἰς ἀπολογίαν τὴν πρώτην φοράν, ἐγκατελείφθη ὑπὸ πάντων (¹).

(δ) Ὅτι προέβλεπεν ἐγγίζουσαν τὴν καταδίκην καὶ τὸν θάνατόν του (²).

Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας τοῦ Ἀποστόλου φυλακίσεως ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς ἐκ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἐμεσολάβησαν μεταξὺ τῆς ἀποφυλακίσεώς του ἐν ἔτει 63 καὶ τῆς ἐκ νέου συλλήψεώς του κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 67 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 68. Κατὰ τὸν διωγμόν, ὅστις ἠγέρθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐν ἔτει 64, εὐθὺς μετὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς Ρώμης, διὰ πρώτην φορὰν αἱ Ρωμαϊκαὶ ἀρχαὶ καὶ ὁ λαὸς ἔκαμον διάκρισιν μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων, ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐθεώρουν τοὺς Χριστιανοὺς ὡς μίαν αἵρεσιν ἢ ἀπόχρωσιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὅστις ἦτο «θρησκεία ἐπιτετραμμένη» ἢ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν (religio licita). Δοθέντος τότε ἐκ τοῦ Παλατίου τοῦ συνθήματος ὅτι οἱ Χριστιανοί, ὀπαδοὶ μιᾶς μυστικῆς καὶ μὴ ἐγκεκριμένης θρησκείας, ἔθεσαν τὸ πῦρ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀρχαὶ καὶ λαὸς ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἀόπλων Χριστιανῶν καὶ ἔσυραν αὐτοὺς εἰς μαρτυρικὸν θάνατον (³). Καὶ ναὶ μὲν ἐκόπασε βαθμηδὸν ἡ μανία καὶ λύσσα τῶν διωκτῶν· ἀλλ' αἱ Ρωμαϊκαὶ ἀρχαὶ τοῦ λοιποῦ κατεδίωκον τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς θρησκείαν «νέαν καὶ μὴ ἀνεγνωρισμένην» (religio nova et illicita). Καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Παῦλος συνελήφθη ἐν Νικοπόλει ὡς πρεσβεύων καὶ κηρύττων τοιαύτην θρησκείαν, ἤτοι, ὡς παραβάτης τοῦ Ρωμαϊκοῦ νόμου, τοῦ ἀπαγορεύοντος πᾶν θρήσκευμα μὴ τυγχάνον τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Κράτους. Μὲ τόσην δὲ ἐξαιρετικὴν αὐστηρότητα ἐφηρμόζετο ἤδη ὁ νόμος οὗτος κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ γίνῃ τις ὕποπτος κἂν ὅτι εἶναι Χριστιανός. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ παράπονον τοῦ Παύλου ὅτι κατὰ τὴν πρώτην του ἀπολογίαν οὐδεὶς παρουσιάσθη ὡς συμπαραστάτης ἢ συνήγορός του. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς Ἀπόστολος εὗρε Θεόθεν τὴν ἔμπνευσιν ὥστε νὰ ἀπολογηθῇ σθεναρῶς καὶ νὰ κηρύξῃ τὸν Χριστὸν ἀκόμη καὶ ἐπὶ δικαστηρίου, ἡ δὲ ἀπολογία του αὕτη παραδόξως ἐνεποίησεν ἀγαθὴν

(¹) Κεφ. δ'. 16: «Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοὶ συμπαρεστάθη ἀλλὰ πάντες μὲ ἐγκατέλιπον· εἴθε νὰ μὴ λογαριασθῇ εἰς αὐτούς!» Τοῦτο βεβαίως δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ περὶ τοῦ πιστοῦ Λουκᾶ καὶ τῶν ὀλίγων, οὓς ἀναφέρει ἐν ἐδαφ. 21, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν Ρώμῃ ἀδελφῶν ἐν γένει.

(²) Κεφ. δ'. 6: «Διότι ἐγὼ γίνομαι ἤδη σπουδὴ καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἐπέστη»

(³) Ὁ Ρωμαῖος ἱστορικὸς Τάκιτος περιγράφων τὸν διωγμὸν τοῦτον, λέγει ὅτι διὰ νὰ στρέψῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ὑποψίαν, ὁ Νέρων ἐπέρριψε τὴν κατηγορίαν τοῦ ἐμπρησμοῦ εἰς τοὺς Χριστιανούς, οὓς ὁ ὄχλος ἐμίσει διὰ τὰ κακουργήματά των. Οἱ συλλαμβανόμενοι Χριστιανοί, ἄλλοι μὲν ἐσταυρώνοντο, ἄλλοι δὲ ραπτόμενοι ἐντὸς δορῶν ἀγρίων θηρίων ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς κυνηγετικοὺς κύνας, οἵτινες τοὺς κατεσπάραττον· ἄλλοι πάλιν περιετυλίγοντο εἰς ἐνδύματα πεποτισμένα μὲ πίσσαν καὶ ἄλλας εὐφλέκτους ὕλας, καὶ ἠνάπτοντο διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς φανοὶ εἰς τὸ ἱπποδρόμιον τοῦ Βατικανοῦ καὶ τοὺς κήπους τοῦ Νέρωνος, ὅστις ἐνδεδυμένος στολὴν ἁρματηλάτου, περιεφέρετο μεταξὺ τοῦ ὄχλου καὶ ἐτέρπετο παρακολουθῶν τὰ βασανιστήρια τῶν θυμάτων του. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἀγριότης τοῦ διωγμοῦ τούτου, ὥστε καὶ αὐτῶν τῶν σκληρῶν καὶ ἀπανθρώπων Ρωμαίων ἐκινήθη ἐπὶ τέλους ὁ οἶκτος διὰ τοὺς Χριστιανοὺς (Ταχίτου, Annales xv, 44).

ἐντύπωσιν εἰς τοὺς δικαστάς του (¹). Ἤδη δὲ ἀνεβλήθη ἡ δίκη του δι' ἄλλην δικάσιμον· καὶ ὁ Παῦλος φαίνεται ὅτι προέβλεπεν ὅτι θὰ ἐβράδυνεν ἡ ἐκδίκασις, ἀφοῦ παραγγέλλει εἰς τὸν Τιμόθεον νὰ σπεύσῃ νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν «πρὸ τοῦ χειμῶνος» (δ΄. 20). Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ὁ πιστὸς οὗτος μαθητὴς καὶ βοηθὸς ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν τελευταίαν ταύτην παραγγελίαν τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ νὰ ἦναι πλησίον του ὡς παρήγορος συμπαραστάτης κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμάς. Εἰς τὸ τέλος τῆς Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς (κεφ. ιγ΄. 23) μᾶς παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Τιμόθεος ἀπελύθη τῆς φυλακῆς. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν προηγουμένην φυλάκισιν τοῦ Τιμοθέου ἀναφέρει ἡ Κ. Διαθήκη, ἐπιτρέπεται ἡ εἰκασία ὅτι ὁ Τιμόθεος πράγματι ἐπρόφθασε τὸν Παῦλον ἐν ζωῇ (διότι ἂν εἶχεν ἤδη θανατωθῇ ὁ Ἀπόστολος, ὅτε ἀφίκετο εἰς Ῥώμην ὁ Τιμόθεος, θὰ ἦτο ἀνωφελὲς πλέον νὰ ἐκδηλωθῇ ὡς ὀπαδός του καὶ θὰ ἐπέστρεφεν ἀθορύβως εἰς Ἀσίαν) καὶ ἐρρίφθη καὶ αὐτὸς εἰς φυλακήν, ἀπέφυγεν ὅμως τὸ μαρτύριον. Ἡ σωτηρία αὕτη τοῦ Τιμοθέου ὠφείλετο πιθανώτατα εἰς τὸ ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Νέρωνος ἐπηκολούθησεν εὐθὺς μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Παύλου.

Περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου ἔχομεν μόνον τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις τὸν ἱστορικὸν πυρῆνα ἀπὸ τὰς ἐφευρέσεις τῆς φαντασίας, δι' ὧν ἡ εὐσέβεια ἢ μᾶλλον ἡ δεισιδαιμονία μεταγενεστέρων αἰώνων ἐπεκάλυψε τὸν πυρῆνα τοῦτον. Εἰς ὀλίγα τινὰ σημεῖα δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἀνεπιφυλάκτως τὴν παράδοσιν, διότι εἶναι καθ' ὅλα πιθανὰ καὶ οὐδεμίαν ἀντίθετον ἔνδειξιν ἔχομεν. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι: Ὅτι ὁ Παῦλος ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Νέρωνος, ὅτι ἐθανατώθη δι' ἀποκεφαλίσεως καὶ ὅτι ἐτάφη παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Ὀστίαν (τὸ ἐπίνειον τῆς Ῥώμης) (²).

Ἡ τελικὴ καταδίκη τοῦ Ἀποστόλου βεβαίως ἦτο ἀναπόφευκτος ἐντὸς τῆς ἐπικρατούσης τότε βαρείας ἀτμοσφαίρας ἐχθρότητος πρὸς τὴν «νέαν καὶ ἀπηγορευμένην» θρησκείαν. Ἡ ἁπλῆ ὅμως προσκόλλησις εἰς τοιαύτην θρησκείαν δὲν ἐτιμωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ νόμου διὰ θανάτου ἀλλὰ δι' ἀπελάσεως. Ὅθεν τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἄλλην τινὰ βαρυτέραν κατηγορίαν, καὶ τοιαύτη ἦτο πιθανῶς ὅτι αὐτός, ὡς ἀρχηγὸς τῶν Χριστιανῶν, εἶχεν ἐξωθήσει αὐτοὺς εἰς τὸν ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως.

(¹) Κεφ. δ΄. 17: «Ὁ δὲ Κύριος μοὶ παρεστάθη καὶ μὲ ἐνεδυνάμωσεν, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληρωθῇ καὶ ἀκούσωσι πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἠλευθερώθην ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λέοντος». Ὁ Εὐσέβιος, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ἄλλοι ἠννόησαν τὴν «πρώτην ἀπολογίαν» ταύτην ὡς ἐκείνην τῆς πρώτης του φυλακίσεως, κατόπιν τῆς ὁποίας ἀπεφυλακίσθη. Ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν δὲν ἐγκατελείφθη ὁ Ἀπόστολος ὑπὸ πάντων, διότι διωγμὸς δὲν ὑπῆρχεν· ἄλλως τε τότε ὁ Τιμόθεος ἦτο πλησίον του ἐν Ῥώμῃ καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ τὸν πληροφορήσῃ περὶ τοῦ πράγματος. Εἰς τὸ προκείμενον χωρίον πρόκειται προφανῶς περὶ τῆς δευτέρας φυλακίσεως καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, γεγονότων ἀγνώστων εἰς τὸν ἤδη μακρὰν εὑρισκόμενον Τιμόθεον. Ὁ Φάρραρ ἐκφέρει τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ λύτρωσις τοῦ Ἀποστόλου «ἐκ στόματος λέοντος» κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἀπολογίαν (τὴν λεγομένην *prima actio,* κατὰ τὴν Ῥωμ. δικονομίαν) ἴσως σημαίνει ὅτι κατ' αὐτὴν ὁ Παῦλος ἐπεκαλέσθη τὴν ἰδιότητά του ὡς Ῥωμαίου πολίτου καὶ ἐζήτησε νὰ δικασθῇ ὡς τοιοῦτος, τοῦθ' ὅπερ θὰ τῷ ἐξησφάλιζε τακτικωτέραν διαδικασίαν.

(²) Τὰ γεγονότα ταῦτα ἀναφέρονται ὁμοφώνως ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ, τοῦ Εἰρηναίου, τοῦ Ἱερωνύμου, τοῦ Λακταντίου, τοῦ πρεσβυτέρου Γαΐου (200 μ. Χρ.), καὶ τοῦ Εὐσεβίου.

Ὁπωσδήποτε ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἐξεδόθη καὶ μίαν ἡμέραν τοῦ Μαΐου ἢ Ἰουνίου τοῦ ἔτους 68 μ. Χρ. (1) ὁ γηραιὸς Ἀπόστολος ὡδηγήθη ὑπὸ στρατιωτικὴν συνοδίαν διὰ τῆς Ὀστιανῆς Πύλης (τῆς νῦν καλουμένης Porta San Paolo) ἔξω τῆς πόλεως (2). Ὅπως ὁ δεδοξασμένος Κύριός του, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος «ἔξω τῆς πύλης ἔπαθεν» (Ἑβρ. ιγ΄. 12). Ἐξερχόμενος ἴσως ἐπανέλαβεν ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ ὀλίγου εἶχε γράψει πρὸς τὸν Τιμόθεον: ***«Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριός μου!»***

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πύλης ἀπόστασιν ἡ συνοδία ἐστάθη, ὁ γηραιὸς Ἀπόστολος ἐγονυπέτησε καὶ ἡ σπάθη τοῦ δημίου ἀπέτεμε τὴν σεβασμίαν κεφαλὴν καὶ ἔθηκε τέρμα εἰς τὰ παθήματα τοῦ μεγάλου τούτου ὑπηρέτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸν νεκρὸν Ἀπόστολον κατόπιν ἀνεσήκωσαν κλαίοντες οἱ ἀδελφοὶ καὶ μετέφεραν πρὸς ἐνταφιασμὸν ἐκεῖ που πλησίον ἢ ἴσως εἰς τὰς ὑπογείους ἐκείνας κατακόμβας, ὅπου κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ καὶ ἐκρύπτοντο οἱ ζῶντες ὀπαδοὶ τοῦ Ναζωραίου (3).

Οὕτως ἐτελεύτησε Παῦλος ὁ Ἀπόστολος, Προφήτης καὶ Μάρτυς, ἀφίνων εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἀνεκτίμητον παρακαταθήκην τῆς θεοπνεύστου αὐτοῦ διδασκαλίας καὶ ἐκχέων τὸ αἷμά του ὡς τὸν σπόρον χιλιάδων μετέπειτα μαρτύρων. Ἔκτοτε ἐν τῇ ἐνδόξῳ χορείᾳ τῶν Ἀποστόλων, τῇ σεπτῇ ἀδελφότητι τῶν Προφητῶν καὶ τῇ λαμπρᾷ στρατιᾷ τῶν Μαρτύρων ἡ μορφὴ αὐτοῦ προέχει φωτεινὴ καὶ μεγαλειώδης. Καὶ ὅπου δήποτε ἕως περάτων γῆς ἔκτοτε ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὄνομα Παύλου τοῦ Ταρσέως γεραίρεται, ὡς τὸ τοῦ μεγίστου κήρυκος τῆς παγκοσμίου σωτηρίας διὰ πίστεως εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΤΕΛΟΣ

(Ἕπονται τέσσαρα Παραρτήματα)

---

(1) Ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζουσιν, ὡς γνωστόν, τὴν 29 Ἰουνίου εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἀλλ' ἐὰν ἡ πληροφορία τοῦ Ἱερωνύμου ἦναι ἀκριβής, ὅτι ὁ Παῦλος ἐθανατώθη ἐπὶ Νέρωνος κατὰ τὸ 14ον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἡ 29 Ἰουνίου δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ ἀληθὴς ἡμερομηνία τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου, διότι ὁ Νέρων ἐθανατώθη τὴν 9ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 68. Ὥστε τὸ μαρτύριον τοῦ Παύλου πρέπει νὰ ἔλαβε χώραν πρὸ τῆς 9ης Ἰουνίου.

(2) Σώζεται μέχρι σήμερον παρὰ τὴν πύλην ταύτην ἓν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως εἶδε τὴν διάβασιν ἐκείνην τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου—ἡ Πυραμὶς (τὸ μαυσωλεῖον) τοῦ Γαΐου Κεστίου, ἥτις ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου καὶ διατηρεῖται ἀνέπαφος ἕως σήμερον.

(3) Ὁ Εὐσέβιος ἀφηγεῖται (Ἐκκλ. Ἱστ. β΄. 25) ὅτι τὸ μέρος, ὅπου ἀρχικῶς ἐτάφησαν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος ἐν τοῖς «κοιμητηρίοις», ἐπεδεικνύετο ἀκόμη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του· Ὁ Ἱερώνυμος ὅμως λέγει ὅτι ὁ Παῦλος ἀπεκεφαλίσθη καὶ ἐτάφη παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Ὀστίας· ἡ δὲ Ρωμαϊκὴ παράδοσις εἰδικεύει τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου εἰς μέρος τι λεγόμενον «Τρεῖς Βρύσεις» (Tre Fontane), λέγουσαὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Παύλου, ἀποκοπεῖσα ὑπὸ τοῦ δημίου, ἐξεσφενδονίσθη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, κτυπήσασα τρὶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς ἕκαστον δὲ σημεῖον, ὅπου ἐκτύπησεν, ἀνέβλυσε καὶ ἀνὰ μία πηγὴ ὕδατος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Τρεῖς Βρύσεις. Ἐκεῖ βραδύτερον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἡ μεγάλη Ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Παύλου ἔξω τῶν τειχῶν (Basilica di San Paolo fuor dei muri).

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑι

(Διάλεξις δοθεῖσα ἐνώπιον τοῦ Ἀγγλο-ἑλληνικοῦ Συνδέσμου ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας).

Ἀνέλαβα νὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος ἐν Ἀγγλίᾳ—μὲ ἄλλας λέξεις, περὶ τῆς ἐν τῇ πατρίδι μου ἀναπτύξεως τῆς προσπαθείας, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χριστιανικὸν Κοινωνικὸν Κίνημα», ἥτις λαβοῦσα ἀρχὴν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπεξετάθη εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τέλος ἔγινε κίνημα διεθνὲς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ζωὴ καὶ Ἐργασία», χαρακτηριζόμενον ἐνίοτε ὡς διεθνὴς προσπάθεια ὑπὲρ κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως ἐντὸς καὶ διὰ μέσου τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Θὰ ἦτο ἔλλειψις ἀπέναντι τῆς κλήσεως καὶ ἀποστολῆς μου, ἂν παρέλειπον νὰ σᾶς ὑπομνήσω ὅτι δὲν ὑπάρχει, καθ᾽ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν ἀνθρωπίνων συμφερόντων, θέμα τόσον ὑπερβαλλούσης σπουδαιότητος διὰ τὴν ὑψίστην εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅσον τὸ θέμα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ σᾶς διαβεβαιώσω ὅτι ἡ κυριωτέρα αἰτία ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν συμφορῶν, αἵτινες μαστίζουν τὸν κόσμον σήμερον, εἶναι ἡ παραγνώρισις τοῦ γεγονότος τούτου.

Ἀρχίζω δι᾽ ἑνὸς ὁρισμοῦ. ***Ἐκκλησίαν*** ἢ ***Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν*** λέγων, ἐννοῶ τὸ σύνολον τῶν ἀνομολογούντων ἑαυτοὺς Χριστιανούς, ὀπαδοὺς τοῦ Χριστοῦ, τοῦ θείου Τέκτονος καὶ Προφήτου τῆς Ναζαρέτ. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ θὰ περιορίσω τὴν ἀνασκόπησίν μου εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἐπιδράσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι ἡ ἐπίδρασις καὶ ἄλλων θρησκευμάτων ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς ὑπῆρξεν ὅλως ἀσήμαντος. Ἡ δὲ λέξις «κοινωνικὴ» πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην της ἔννοιαν, ὡς περιλαμβάνουσα πᾶν εἶδος ἀνθρωπίνου συνασπισμοῦ. Ὅλα τὰ κοινωνικὰ προβλήματα εἶναι τμήματα τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ προβλήματος, τουτέστι ***τῆς ἐκ τῶν ἔνδον ἀνανεώσεως ὁλοκλήρου τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος***, τὸ δὲ ζωτικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν νὰ λύσωμεν, εἶναι τὸ πῶς, καὶ ἐν ποίῳ πνεύματι, πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀνανέωσις αὐτή. Ἀρκοῦν πρὸς τοῦτο αἱ γενικαὶ ἀνθρωπιστικαὶ ἀρχαί; Αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις ἢ καὶ ὁ κομμουνιστικὸς πόλεμος τῶν τάξεων, δύνανται νὰ δημιουργήσουν νέον καὶ καλλίτερον κόσμον; Ἡμεῖς ἐπιμένομεν ὅτι οὐδὲν τούτων θὰ δυνηθῇ νὰ καταβάλῃ τὸν γίγαντα, τὸ τέρας, τοῦ ***ἐγωισμοῦ,*** ὅστις ὑπὸ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μορφὴν κυριαρχεῖ σήμερον τοῦ κόσμου. Δὲν ὑπάρχει εἰμὴ εἷς μόνος ***Ἀπελευθερωτής***— ὁ Χριστιανισμός, ***ἡ θρησκεία τῆς Ἀγάπης.*** Ἀλλὰ ***Χριστιανισμὸς στρατευόμενος***, ὄχι Χριστιανισμὸς ἀρκούμενος εἰς ἐπισήμους πομπὰς καὶ παρελάσεις καὶ σπαραττόμενος ἀπὸ ἐμφυλίους διενέξεις.

Πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ὁ Ρῶσκιν ἀπεφάνθη περὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους, ὅτι «αὐτὸ πρῶτον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ διεκήρυξεν ἀπεριφράστως, ὅτι ἡ θρησκεία του ἦτο καλὴ δι᾽ ἐπίδειξιν ἀλλ᾽ ὄχι ἀποτελεσματική. Ἡ τοιαύτη θρησκεία παρε-

δέχετο ὅτι ἀναμφιβόλως ὑπάρχει εἷς ὑπέρτατος Κυβερνήτης τῶν πάντων, ἀλλ᾽ ὅτι δὲν δύναται νὰ κυβερνήσῃ. Αἱ διαταγαί του δὲν ἐκτελοῦνται, αὐτὸς δὲ ἀρκεῖται εἰς τὴν καλλίφωνον ἐπανάληψιν αὐτῶν, καθότι ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν θὰ ἦτο παράτολμος».

Τὰ ἀνωτέρω ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ρῶσκιν εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο, ὅτι ἡ ὑλικὴ εὐημερία τῆς Ἀγγλίας ἀνεπτύσσετο τόσον γοργῶς, ὥστε νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς δυνάμεις τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τοῦ νὰ παρακολουθῇ τὴν κατάστασιν. Ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἠδύνατο νὰ συγχρονίσῃ τὸ βῆμά της πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὑλικῆς ἐκείνης εὐημερίας, νὰ ἀντιπαρατάξῃ ἰδίαν δρᾶσιν, διανόησιν, πνεῦμα, πρωτοβουλίαν, ἀποφασιστικότητα. Συνεπῶς δὲ ὁ Ρῶσκιν δὲν προέβλεπε πλέον ἄλλο τι, εἰμὴ μίαν ἐθνικὴν καταστροφὴν καὶ αὐτοκτονίαν, ὡς τὸ τέρμα τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Ἐνουθέτει τοὺς Ἄγγλους: «Ἐφ᾽ ὅσον ὁ πόθος σας εἶναι νὰ κατέχητε μᾶλλον παρὰ νὰ μεταδίδητε, ἐφ᾽ ὅσον ζητεῖτε δύναμιν διὰ νὰ διατάσσητε ἀντὶ νὰ εὐλογῆτε, ἐφ᾽ ὅσον φρονεῖτε ὅτι ἡ εὐημερία σας προκύπτει ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς ἀντιζηλίας πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους εἰς ἄλλα ἔθνη, ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἐλπίς σας εἶναι ἐλπὶς ἐπικρατήσεως καὶ ὄχι ἀγάπης, ὑπηρετεῖτε τὸν Κύριον τῶν πάντων διὰ τοῦ ἐλαχίστου πάντων—τοῦ θανάτου—καὶ θὰ δρέψητε τὸν στέφανον τοῦ θανάτου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ εὕρετε σκώληκα».

Καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅπως καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην γενεάν, τίθεται τὸ ἐρώτημα: «Πῶς θὰ θέσητε εἰς ἐνέργειαν καὶ δρᾶσιν τὸν Χριστιανισμόν σας;»

Ἴσως τινὲς ἀπαντήσουν: «Θὰ τὸ κατορθώσωμεν, ἐὰν διαχωρίσωμεν τὰ συμφέροντα καὶ τὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς μερίμνας καὶ τὰ προβλήματα τῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων καὶ παραδεχθῶμεν ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀσχολῆται μὲ προβλήματα οἰκονομικά, βιομηχανικὰ καὶ πολιτικά, καθότι αὕτη δὲν εἶναι καὶ ἐπὶ τούτῳ ὠργανωμένη. Ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἔχει καταντήσει τόσον ποικιλόμορφος καὶ πολύπλοκος, ὥστε εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰδικευθῶμεν καὶ νὰ καταγινώμεθα ἕκαστος μὲ τὰ ζητήματα τοῦ ἰδίου του τμήματος». Τοιουτοτρόπως ἡ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας περιορίζεται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν καὶ τὸν χειρισμὸν ἐκκλησιαστικοῦ τινος μηχανισμοῦ, πρὸς λειτουργίαν ἑνὸς θρησκεύματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μυστικοπαθοῦς, ἀποβλέποντος εἰς κάποιαν ἀόριστον μέλλουσαν ζωὴν καὶ μὴ ἔχοντος οὐδεμίαν συνάφειαν μὲ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας. Οἱ λέγοντες τὰ τοιαῦτα θεωροῦν τὸν κόσμον τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῶν θερμῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων ὡς κάτι ὅλως διάφορον καὶ χωριστὸν ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν θρησκευτικόν, τὸν κόσμον τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου οἱ ἄνθρωποι συχνάζουν μόνον πρὸς λατρείαν καὶ ὅπου ὡρισμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐπιδίδονται εἰς τὰ λεγόμενα καλὰ ἔργα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.

Ἀλλ᾽ ὁ κόσμος ποθεῖ κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ τῷ δώσῃ ἡ ἰδία του κοσμικοφροσύνη. Διότι εἶναι φανερὸν ὅτι ὅταν βασίζῃ κανεὶς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῆς ***σκοπιμότητος*** καὶ τοῦ ***συμφέροντος***, αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐκφυλίζονται εἰς τὸ βάρβαρον δόγμα ὅτι ἡ ***αὐθαιρεσία*** καὶ ἡ ***ὑλικὴ βία*** πρέπει νὰ ρυθμίζουν τὸ ζήτημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Βλέπομεν δὲ ὅτι μία πολιτικὴ θεωρία, ἥτις

λαμβάνει ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν οἰκονομικὸν συντελεστήν, καταρρέει, διότι ἔχει ὡς βάσιν ἁπλῶς τὴν ἰδεολογίαν μιᾶς εὐπορούσης ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντίμως διεξαγομένης. Βλέπομεν ὅτι μία κοινωνικὴ ζωή, τῆς ὁποίας ἡ μόνη ἀπασχόλησις καὶ φιλοδοξία εἶναι ἡ διασκέδασις, καταντᾷ μονότονος καὶ ἀντικοινωνική· ἐκ πικρᾶς δὲ πείρας ἐδιδάχθημεν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ εὐεργετικώτατος καὶ ἐκπολιτιστικὸς θεσμὸς τῆς διεθνοῦς διαιτησίας ἀποτυγχάνει, ὅταν δὲν μεταρσιοῦται ὑπὸ τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος.

Ἀλλ' ὑπάρχουν ἄλλοι, οἵτινες διατείνονται, ὅτι ἀφοῦ ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ προοδεύσῃ ἄνευ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία θὰ δράσῃ εὐδοκίμως ἐν τῷ κόσμῳ μόνον ἐφ' ὅσον ἀξιώσῃ, ὅπως ὁ κόσμος καὶ πάντα τὰ συμφέροντα τοῦ κόσμου ἀνήκωσιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐφ' ὅσον τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας κατανοήσουν, ὅτι πάντα τὰ προβλήματα — κοινωνικά, οἰκονομικά, διεθνῆ — εἰς τὰ ὁποῖα διακυβεύονται τὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ***προβλήματα θρησκευτικά,*** τὰ ὁποῖα μόνον διὰ θρησκευτικῶν ἐλατηρίων δύνανται νὰ λυθῶσιν.

Ἡ τοιαύτη πίστις καὶ ἰδεολογία χαρακτηρίζεται πολλάκις ὡς «***Κοινωνικὸς Χριστιανισμός***»· φρονῶ δὲ ὅτι αὕτη ἀναντιρρήτως ἔχει βαθυτάτας ρίζας ἐν Ἀγγλίᾳ. Πρὸς ὀρθὴν δὲ ἐκτίμησιν αὐτῆς, ἀπαιτεῖται ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις τοῦ Ἀγγλικοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ τοῦτο προϋποθέτει καὶ κάποιαν ἀντίληψιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἡμῶν τῶν Ἄγγλων. Διότι ἐκ τῆς ἀτομικῆς μου πείρας δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἰδεολογίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπιδρᾷ πολλάκις ὁ ἐθνικός του χαρακτὴρ ὄχι ὀλιγώτερον ἢ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀπόχρωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει. Ἡ ἀληθὴς θρησκεία εἶναι ζωή, καὶ τὸ γνώρισμα τῆς ζωῆς εἶναι ὁ χαρακτήρ. Ἐπὶ δὲ τοῦ χαρακτῆρος ἐνδέχεται νὰ ἀφήσῃ ἴχνη ἀσθενέστερα ἡ διανοητικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐπίδρασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μονάδος, τῆς ὁποίας εἶναι μέλος, ἢ ὅσα ἀφίνει ἡ ἐθνικὴ καὶ φυλετικὴ κληρονομικότης καὶ ἀνατροφή. Καὶ τὸ τοιοῦτο πιστεύω ὅτι ἀληθεύει ἰδίως περὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἰδίας μου πατρίδος.

Γερμανός τις θεολόγος, ὅστις ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἐμελέτησε τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς Ἀγγλίας, ἔφθασεν εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι μόνον ἐάν τις γνωρίσῃ τὰς ἐθνικάς, φυλετικὰς καὶ θρησκευτικὰς αὐτῆς ρίζας, δύναται νὰ κατανοήσῃ τὸν Ἀγγλικὸν Χριστιανισμόν. Ἀνακαλύπτει εἰς τὸν Ἄγγλον μίαν ψυχραιμίαν καὶ αὐτοπεποίθησιν, συνδυαζομένην μὲ μίαν ἔμφυτον ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μὲ τὸ ἤρεμον ἦθος, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸν Ἄγγλον ἐκ γενετῆς κυρίαρχον ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ὅταν δὲ εἰς τοιοῦτον χαρακτῆρα τὸ κυριαρχοῦν στοιχεῖον εἶναι ἡ ἐνεργὸς καὶ συμπαθὴς Χριστιανικὴ ἀγάπη, ἔχομεν τὸν τύπον τοῦ ἀφιερωμένου ἱεραποστόλου, ὁποῖοι ἦσαν οἱ πρῶτοι Σάξωνες ἀπόστολοι καὶ κήρυκες τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ Κουάκεροι ἐργάται τῆς περιθάλψεως, εἰς τὴν θρησκείαν τῶν ὁποίων ἡ ἀρχικὴ μυστικοπάθεια μετετράπη εἰς ἐνεργὸν ἀλτρουϊστικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ Ἄγγλος κατορθώνει νὰ προσαρμόζῃ τὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ πρακτικοῦ βίου. Ὁ δὲ οὐσιωδῶς πρακτικὸς νοῦς του ἐκδηλοῦται εἰς τὴν εἰδικὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Ἄγγλου πρὸς συμβιβασμόν, παρεμπιπτόντως

δὲ καθιστᾷ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ἐνδιάμεσον βαθμὸν μεταξὺ Καθολικισμοῦ καὶ Προτεσταντισμοῦ. Ὁ Ἀγγλικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι βασίζεται ἐπὶ τῆς πρακτικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, ἥτις ἐν προκειμένῳ ἂν καὶ ἡ πρὸς τὴν εὐμάρειαν ἀγάπη του, μυριοτρόπως ἐκδηλουμένη εἰς τὰ καθέκαστα τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διανοήσεώς του κατὰ τρόπον ὅστις πολλάκις προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ Ἄγγλος πάσχει ἀπὸ ὀκνηρίαν σκέψεως. Ἐὰν δὲ εἰς διανοητικὰ κατορθώματα ὁ Ἄγγλος πολλάκις ὑστερεῖ τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων διανοουμένων, ἔχει ὅμως ὡς ἀντίρροπον μίαν ἀνωτέραν ἠθικὴν μόρφωσιν χαρακτῆρος, ἡ δὲ ἀνωτέρα του δύναμις θελήσεως εἶναι στενῶς συνυφασμένη μὲ τὴν αὐστηράν του ἠθικήν, ἥτις οὐδέποτε τῷ ἐπιτρέπει ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἀποκομίζει ὁ ξένος, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ δημόσια ἤθη παραμένουν εἰσέτι ἀνώτερα ἢ ἀλλαχοῦ. Στενῶς δὲ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἰσχυρὰν δύναμιν τῆς θελήσεώς του εἶναι ἡ πρὸς δρᾶσιν ἔφεσις, ἥτις τῷ ἐπιτρέπει νὰ ὑπερνικᾷ τὰ ἐμπόδια, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἀκόμη συζητοῦν πῶς νὰ τὰ παρακάμψουν. Αἱ πράξεις του ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκοπὸν πρακτικὸν καὶ χρήσιμον καὶ ὡς ἐκ τούτου πᾶσα θρησκευτικὴ κίνησις ἐν Ἀγγλίᾳ ἐμφανίζει κοινωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ κοινωνικὴν ὤθησιν.

Ὅταν ὁ Γερμανὸς φίλος μου, συνεχίζων τὰς μελέτας του, ἠθέλησε νὰ ἐξακριβώσῃ διατί ὁ Κοινωνικὸς Χριστιανισμὸς ἔχει ἐν Ἀγγλίᾳ ρίζας βαθυτέρας ἢ ἀλλαχοῦ, εὑρίσκει τὸν λόγον ἐν μέρει μὲν εἰς τὸν στενὸν συνυφασμὸν τῆς θρησκείας μὲ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ζωήν, ὅστις ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζει τὴν ἐθνικήν μας ἱστορίαν. Ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀναμόρφωσις τοῦ 16ου αἰῶνος, ἂν καὶ ὑπῆρξεν ἐπανάστασις μεγίστης σπουδαιότητος ἐν τῇ θρησκευτικῇ σφαίρᾳ, δὲν προεκάλεσεν ὅμως κοινωνικὴν ἐπανάστασιν ἀναλόγου σημασίας. Ὡς δὲ τὸ διεσαφήνισεν ὁ κ. Τάουν, ἂν καὶ ἡ Ἀναμόρφωσις δὲν προεκάλεσε κοινωνικὴν ἐπανάστασιν, συνετέλεσεν ὅμως κατὰ πολὺ εἰς τὸ νὰ προετοιμάσῃ τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων πρὸς μίαν τοιαύτην ἐπανάστασιν. Ὁ Πουριτανικὸς Χριστιανισμὸς ἤσκησεν ὅλως ἔκτακτον ἐπίδρασιν πρὸς ἐμπέδωσιν ὑγιῶν οἰκονομικῶν μεθόδων καὶ μιᾶς ἐμπορικῆς ἠθικῆς, ἥτις παραμένει εἰσέτι ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς Ἀγγλικῆς ἐμπορικῆς ζωῆς.

Βραδύτερον ὅμως αἱ ἀτομιστικαὶ ροπαὶ βαθμηδὸν ἐνισχύθησαν ὑπὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς νεωτέρας ὀρθολογικῆς σκέψεως, καὶ ἡ κοινωνικὴ πειθαρχία, ἤτοι ἡ ἀναγνώρισις τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης, ἀπώλεσε τὴν σημασίαν της, ἡ δὲ φιλοσοφία τῆς ἀδιαφορίας κατέβαλεν ἰσχυρῶς τὰ πνεύματα τῶν Ἄγγλων, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Βιομηχανικὴ Ἐπανάστασις, ἥτις ἤρχισε κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, εὗρε τὴν Χριστιανικὴν Κοινωνίαν λειτουργοῦσαν ὄχι πλέον ὡς κοινωνίαν, ἀλλ᾿ ὡς ἄθροισμα ἀτόμων ἢ χωριστῶν ὁμάδων, ἀσχολουμένων ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πνευματικῆς σωτηρίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς ἀποκλειστικὴν των ἀτομικὴν φροντίδα.

Οἱ πολιτευταὶ ἀφ᾿ ἑνὸς καὶ οἱ βιομήχανοι ἀφ᾿ ἑτέρου ἐνήργουν ἀνενόχλητοι

ὅταν δὲ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀτμοῦ προέκυψαν τὰ ἐργοστάσια, τὸ μόνον πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον πλέον ἀπεδίδετο σημασία, ἦτο ἡ **ἀνωτάτη παραγωγὴ** καὶ τὸ **ἐλάχιστον κόστος**. Πᾶν ὅ,τι ἔτρεφε τὰς κάμινους τῶν ἐργοστασίων ἦτο νόμιμος καύσιμος ὕλη, ἀκόμη καὶ αἱ ἀνθρώπιναι ψυχαί, ὡς καὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα ἀνδρῶν, γυναικῶν, ναί, καὶ παιδίων. Τὸ μόνον πσῦ ἐσήμαινε ἦτο τὸ νὰ μὴ σβύνῃ ἡ φωτιὰ τῆς καμίνου, νὰ μὴ πέσῃ ἡ πίεσις τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ἀτμολέβητος. Πολιτευταὶ αἰσχροκερδεῖς καὶ κληρικοὶ ἐσκληρυμένοι ἐκύτταζον.... καὶ ὡς ὁ ἱερεὺς καὶ Λευΐτης τῆς παραβολῆς ἀντιπαρήρχοντο ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Τί, ἂν ἐξωγκοῦντο ἐπιφόβως ἐξ ὅλων τῶν μερῶν θλιβεροὶ σωροὶ ἀνθρωπίνης σκωρίας; Αὐτὸ δὲν ἦτο ἰδική των ὑπόθεσις! Αἱ ὠργανωμέναι ἐκκλησίαι ἔστεκον μακράν, τρομοκρατημέναι ἀπὸ τὸν ὑπερβάλλοντα ὄγκον τῆς ἐπιρροῆς τῶν βασιλέων τοῦ κεφαλαίου. Ἡ ὑπὲρ κοινωνικῆς δικαιοσύνης διαμαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας ἦτο μηδαμινή. Κοινὴ Χριστιανικὴ μαρτυρία περὶ τῆς ἀνάγκης γενικῆς καὶ ριζικῆς ἀνανεώσεως τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας δὲν ὑπῆρχε. Κατὰ τὸν Μαυρίκιον Ρέκιττ, «Ἐγκαταλείψας τὸ ἄτομον νὰ παλαίῃ μόνον του πρὸς τὰς τιτανείους δυνάμεις μιᾶς προϊούσης βιομηχανικῆς εὐκαιρίας, ἐπινοηθείσης καὶ πραγματοποιηθείσης συμφώνως πρὸς γνώμονα ἀτομικόν, ἄνευ ἐλέγχου κοινωνιολογικοῦ, ἄνευ ἐγκύρου ὁδηγίας ἢ ὁμαδικῆς ὑποστηρίξεως, εἴτε ἠθικῆς εἴτε ἐμπράκτου, διὰ τὴν ἀπομονωθεῖσαν πλέον ψυχὴν — ὁ Χριστιανισμὸς κατέστησεν ἀναπόφευκτον τὴν πνευματικὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν ἡ πλουτοκρατία ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ ὁ προλεταρισμὸς ἀφ᾽ ἑτέρου ἐξ ἴσου ἀντιπροσωπεύουν. ***R. Richmond Raymer.***

(ἀκολουθεῖ)

ΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΑΙ

Ὁ Χριστιανισμὸς διαφέρει ἀπὸ τὰς ἄλλας θρησκείας, ἀρχαίας καὶ συγχρόνους, τὰς ὁποίας ἐγνώρισε ὁ κόσμος, κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶναι θρησκεία προωρισμένη δι᾽ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ θρησκεία, ἥτις ζητεῖ νὰ διαδοθῇ εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ. Αἱ θρησκεῖαι της ἀρχαιότητος—τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Φοινίκων, τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων—ἦσαν θρησκεῖαι ἐθνικαί, καὶ διόλου δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὰ ἄλλα ἔθνη. Ἐπίσης τὰ ἄλλα σημερινὰ θρησκεύματα—ὁ Μωαμεθανισμός, ὁ Βουδδισμὸς καὶ αἱ διάφοροι τοπικαὶ εἰδωλολατρεῖαι—οὐδόλως ζητοῦν νὰ κερδίσουν προσηλύτους ἔξωθεν. Ἀκόμη καὶ ὁ Ἰουδαϊσμός, ἂν καὶ ἦτο θρησκεία τοῦ μόνου ἀληθοῦς Θεοῦ, δοθεῖσα ἐξ ἀποκαλύψεως, ἦτο ἐν τούτοις θρησκεία ἑνὸς μόνου ἔθνους, μολονότι δὲ δὲν ἀπέστεργε προσηλύτους ἐξ ἄλλων ἐθνῶν, ὅπως ὅμως βαθμηδὸν ἡρμηνεύθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν, ἀπέκλειε τὰ ἄλλα ἔθνη ἀπὸ τοῦ νὰ συμμετέχουν αὐτῆς ὡς ἰσότιμα μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰεχωβᾶ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξηγείροντο οἱ ἁπανταχοῦ Ἰουδαῖοι κατὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅταν τὸν ἤκουον κηρύττοντα τὸν Μεσσίαν καὶ πρὸς τὰ ἔθνη. Ἀκόμη καὶ οἱ πρῶτοι ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἐδυσκολεύθησαν νὰ ἀποξενωθοῦν τῆς ἰδέας, ὅτι οἱ Ἐθνικοὶ δὲν ἠδύ-

ναντο νὰ σωθοῦν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἂν δὲν συνεμορφοῦντο καὶ πρὸς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον.

Ἀλλ' ὁ Χριστός, ὅταν μετὰ τὴν Ἀνάστασίν Του ἀπεχωρίζετο τῶν μαθητῶν Του ἐπὶ τῆς γῆς, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ρητὴν ἐντολήν: «Πορευθέντες μαθητεύσατε ***πάντα τὰ ἔθνη!»*** καὶ «Πορευθέντες εἰς τὸν ***κόσμον ἅπαντα,*** κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ***πᾶσαν τὴν κτίσιν».*** Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία εἶναι, ἢ πρέπει νὰ ἦναι, ***Ἐκκλησία ἱεραποστολική,*** ἔχουσα καθῆκον νὰ κηρύξῃ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ σταυρικοῦ Του θανάτου σώζει πάντα ἄνθρωπον.

Διάφοροι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι διεκδικοῦν μονοπωλιακῶς τὸν τίτλον «Ἀποστολική», ἀξιοῦν δηλ. ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ὅτι αὐτὴ καὶ μόνη εἶναι ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία καὶ αὐτὴ καὶ μόνη κατέχει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων Αὐτοῦ. Καὶ λησμονοῦν αἱ Ἐκκλησίαι αὗται ὅτι τὸ κύριον γνώρισμα τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἦτο τὸ ***ἱεραποστολικὸν πνεῦμα*** καὶ ἡ ***ἱεραποστολικὴ δρᾶσις.*** Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων ἐξηπλώθη τόσον ταχέως, διότι ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ ***ἱεραποστολικοῦ πνεύματος.*** Εἰς οἱανδήποτε δὲ Ἐκκλησίαν σήμερον λείπει αὐτὸ τὸ πνεῦμα — ὁ ***ἱεραποστολικὸς ζῆλος*** — ἐκεῖ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχει ἔλλειψις πνευματικῆς ζωῆς.

Ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς αἰῶνας εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς ἱστορίας. Μία θρησκεία, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἀντεπροσωπεύετο ἀπὸ 12, ἀπὸ 70, ἀπὸ 120 ἔστω Ἰουδαίους, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνθρώπους μὲ ὀλίγα γράμματα, μὲ ταπεινὴν κοινωνικὴν θέσιν—μία θρησκεία περιφρονημένη, καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ κατατρεχομένη ὑπὸ τῆς κοινωνίας ὁλοκλήρου—κατώρθωσεν ἐντὸς 300 ἐτῶν νὰ κατακτήσῃ ὁλόκληρον τὸν τότε γνωστὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἐπίσημος θρησκεία τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Πῶς τὸ κατώρθωσεν, ἐνῷ ἕνεκα τῶν διωγμῶν ἠναγκάζοντο οἱ ὀπαδοί της νὰ κρύπτωνται καὶ νὰ συνέρχωνται ἐν κρυπτῷ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των; Ἡ ἱστορία δὲν μᾶς δίδει καμμίαν πληροφορίαν περὶ τοῦ πῶς εἰργάζοντο οἱ Χριστιανικοὶ ἱεραπόστολοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν 300 ἐκείνων ἐτῶν. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνίκησε τότε τὸν Ἐθνικὸν κόσμον, ἦτο κυρίως ἡ ***ἀγάπη,*** τὴν ὁποίαν ἐκήρυττον καὶ ἐπραγματοποίουν εἰς τὴν ζωήν των οἱ Χριστιανοί, καὶ ἡ ***αὐτοθυσία*** καὶ ἡ ***εὐστάθεια,*** μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Χριστιανοὶ ἀπέθνησκον ὑπὲρ τῆς πίστεώς των. Δηλαδή, ἡ ἱεραποστολικὴ δρᾶσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας συνίστατο εἰς δύο τινά: Εἰς ***κήρυγμα*** καὶ εἰς ***ζωὴν***—εἰς τὴν ἄφοβον ***διάδοσιν τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας*** ὑπὸ ἑκάστου Χριστιανοῦ.

Ἀφοῦ ἔγεινεν ὁ Χριστιανισμὸς ἡ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Κράτους κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα καὶ βαθμηδὸν ἐξήλειψε καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς εἰδωλολατρείας ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ὁ ἱεραποστολικὸς ζῆλος τῆς Ἐκκλησίας ἐστράφη πρὸς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν γειτόνων βαρβάρων λαῶν, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν πλησίον εἰς τὰ σύνορα τοῦ Κράτους—τῶν Γότθων, τῶν Σκυθῶν, τῶν Σλαύων, τῶν Ἀρμενίων, τῶν Βρεττανῶν, τῶν Αἰθιόπων καὶ τῶν Ἀράβων. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἡ ἱεραποστολικὴ αὐτὴ προσπάθεια ἐξησθένησε κατὰ τὸν 7ον, 8ον καὶ

9ον αἰῶνα, ἕνεκα τῶν μεγάλων εἰσβολῶν τῶν βαρβάρων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος καὶ ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ὅστις διὰ τῆς σπάθης βαθμηδὸν καθυπέταξεν ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Δὲν ἦτο ὅμως αὐτὸς ὁ μόνος, ἢ καὶ ὁ κυριώτερος, λόγος τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ ἱεραποστολικοῦ πνεύματος. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία βαθμηδὸν ἔχασε τὴν πνευματικότητά της· ἐνοθεύθησαν τὰ δόγματά της, ἔπαυσεν ἡ πνευματικὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπληθύνθησαν οἱ ξηροὶ τύποι τῆς θρησκείας καὶ ἐξετόπισαν τὴν οὐσίαν (τὸ πνεῦμα) αὐτῆς, εἰσεχώρησαν ἄπειροι δεισιταιμονίαι εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ τοιουτοτρόπως κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἡ Χριστιανικὴ Ἐκλησία ὁλόκληρος εὑρίσκετο βυθισμένη εἰς βαθὺ πνευματικὸν σκότος ἀμαθείας καὶ πλάνης. Φυσικὴ συνέπεια τῆς καταστάσεως ταύτης ἦτο ἡ τελεία ἔκλειψις τοῦ ἱεραποστολικοῦ ζήλου ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Μόλις κατὰ τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἤρχισε νὰ στέλλῃ ἱεραποστόλους τινας μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων, μετὰ δὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀνατ. Ἰνδιῶν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἐπληθύνθησαν αἱ Παπικαὶ ἱεραποστολαὶ εἰς τὴν Β. καὶ Ν. Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, μετὰ τὸν Εὐαγγελισμὸν τῶν Σλαύων, περιῆλθε βαθμηδὸν ὑπὸ τὸν Μωαμεθανικὸν ζυγὸν καὶ μόλις κατώρθωσεν ἔκτοτε νὰ περισώσῃ τὴν ἰδίαν της ὕπαρξιν. Ὥστε ἡ μόνη Ὀρθόδοξος ἱεραποστολικὴ προσπάθεια ἔκτοτε ὑπῆρξαν αἱ Ρωσσικαὶ ἱεραποστολαὶ εἰς Κίναν καὶ Ἰαπωνίαν.

Ἡ Εὐαγγελικὴ Χριστιανωσύνη, ἥτις ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸν Ρωμαιοκαθολισμὸν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδειξε κανένα ἱεραποστολικὸν ζῆλον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας αὐτῆς τὰς δυνάμεις πρὸς ὀργάνωσιν καὶ προστασίαν τοῦ ἔργου τῆς Ἀναμορφώσεως ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τῶν λυσσωδῶν ἐπιθέσεων τοῦ Παπισμοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπερρόφησεν ὅλην τὴν προσοχὴν καὶ τὴν δύναμιν τῶν Εὐαγγελικῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα. Μόνον οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Ὁλλανδοί, μὴ ὄντες τόσον ἐκτεθειμένοι, εἰς τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Παπισμοῦ, ἐφρόντισαν νὰ κηρύξουν τὸν Χριστὸν εἰς τοὺς αὐτόχθονας κατοίκους τῶν ἀποικιῶν των.

Κατὰ τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα ἐπῆλθεν ἀναζωπύρησις τοῦ ἱεραποστολικοῦ πνεύματος εἰς τὰς Εὐαγγελικὰς Ἐκκλησίας. Οἱ ***Μοραβιανοὶ Ἀδελφοί,*** μόλις ἔπαυσαν οἱ κατ' αὐτῶν διωγμοὶ τῶν Παπικῶν, πρῶτοι ἐξαπέστειλαν ἱεραποστόλους κατὰ τὸ ἔτος 1731 καὶ παρ' ὅλην τὴν πτωχείαν των ἐντὸς 10 ἐτῶν εἶχον ἱδρύσει ἱεραποστολικοὺς σταθμοὺς εἰς τὰς Ἰνδίας, τὴν Ν. Ἀμερικήν, τὴν Γροιλανδίαν, τὴν Ταρταρίαν, τὴν Κεϋλάνην καὶ ἄλλας μὴ Χριστιανικὰς χώρας. Τὸ παράδειγμα τῶν Μοραβιανῶν Ἀδελφῶν ἔδωκε νέαν ὤθησιν εἰς τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἱδρύθησαν εἰς ὅλας τὰς Εὐαγγελικὰς χώρας ἑταιρίαι ἱεραποστολικαί, αἵτινες ἔκτοτε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν διαφόρων Εὐαγγ. Ἐκκλησιῶν ἐργάζονται μεταξὺ τῶν μὴ Χριστιανικῶν λαῶν. Οἱ Εὐαγγελικοὶ τῆς Γαλλίας, ἂν καὶ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν καὶ ὑφιστάμενοι ἀγρίους διωγμοὺς μέχρι τῆς Γαλλ. Ἐπαναστάσεως, ἵδρυσαν καὶ διατηροῦσι μέχρι σήμερον σπουδαίας ἱεραποστολὰς εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μαδαγασκάρην, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Πολυνησίαν. Αἱ Ἀγγλικαὶ ἱερα-

ποστολαὶ ἐργάζονται κυρίως εἰς τὰς χώρας τὰς εὑρισκομένας ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν κυριαρχίαν. Οἱ Γερμανοὶ καὶ Ἑλβετοὶ ἔχουσιν ἱεραποστολικοὺς σταθμοὺς ἐν Ἰνδοστάνῃ, Δυτ. Ἀφρικῇ, Κίνᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ Ὁλλανδικὴ ἱεραπ. ἑταιρία ἐργάζεται μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τῶν Ὁλλανδικῶν ἀποικιῶν. Αἱ Σκανδιναυϊκαὶ ἱεραποστολαὶ ἐργάζονται ἐν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Κίνᾳ. Τέλος, αἱ μεγάλαι Ἀμερικανικαὶ ἱεραποστολαὶ ἔχουσι σταθμοὺς καὶ ἔργον εἰς ὅλας τὰς μὴ Χριστιανικὰς χώρας τοῦ κόσμου.

Ἄλλοτε, μεταξὺ τῶν διαφόρων Εὐαγγελικῶν ἱεραποστόλων ὑπῆρχε τοιαύτη ἅμιλλα, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη, ὅπου ὑπῆρχον ἱεραπόστολοι διαφόρων Εὐαγγελικῶν ἀποχρώσεων, νὰ ἐπέρχωνται προστριβαὶ καὶ ψυχρότητες, αἵτινες σπουδαίως παρέβλαπτον τὸ ἱερὸν ἔργον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὅλοι εἰργάζοντο. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ Παγκόσμιον Ἱεραποστολικὸν Συνέδριον, τὸ ὁποῖον συνῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 1900 εἰς τὴν Ν. Ὑόρκην, ἀπεφασίσθη, ὅπως εἰς κάθε μέρος ἢ πόλιν ἢ περιφέρειαν, ὅπου ἐργάζεται μία ἱεραποστολή, μὴ ἐγκαθίσταται ἄλλη ἱεραποστολή· καὶ ἀπεφασίσθη νὰ κατανεμηθοῦν οἱ διάφοροι ἱεραποστολικοὶ ἀγροὶ ἀναλόγως τῶν δυνάμεων ἑκάστης ἱεραποστολικῆς ὀργανώσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε εἰς ἑκάστην πόλιν ἢ περιφέρειαν νὰ ὑπάρχῃ μόνον μία ἱεραποστολή. Τὸ νέον τοῦτο σύστημα τῆς ἀδελφικῆς συνεργασίας καὶ συνεννοήσεως, ἐφαρμοσθέν, ἀπέδωκεν ἄμεσα καὶ εὐχάριστα ἀποτελέσματα, διότι καὶ τὰ ὑλικὰ μέσα, ἅτινα διαθέτουν αἱ διάφοροι ἱεραποστολαὶ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἱεραποστόλων των, χρησιμοποιοῦνται καλήτερον καὶ ἐπωφελέστερον καὶ συνάμα διατηρεῖται ἀκμαῖον τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ ἀδελφοσύνης καὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ ὅλων τῶν ἐργαζομένων εἰς τὸν ἱεραποστολικὸν ἀγρόν. Καὶ τοιουτοτρόπως ἔχει ἐπέλθει ἑνότης καὶ συνεργασία εἰς ὅλον τὸν ἱεραποστολικὸν ἀγρὸν τῶν Εὐαγγελικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐξέλιπε μία λυπηρὰ καὶ παράλογος ἀσχημία (παράλογος, διότι πᾶσαι αἱ Εὐαγγελικαὶ ἱεραποστολαὶ τὰ αὐτὰ δόγματα ἐκήρυττον) καὶ συνάμα ἓν μέγα μειονέκτημα τῶν Εὐαγγελικῶν ἱεραποστολῶν ἀπέναντι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν τοιούτων. Διότι πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως, τάξεως καὶ μεθοδικότητος, τὸ Παπικὸν ἱεραποστολικὸν ἔργον ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν πολὺ ὑπέρτερον.

(ἀκολουθεῖ)

Ο ΑΘΛΗΤΗΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΠΠΩΝ

Διήγημα τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ον

Ἡ ἀγορὰ τῶν Φιλίππων, κατὰ τὸ σχέδιον τῆς πολὺ μεγαλητέρας Ἀγορᾶς τῆς Ρώμης, ἦτο χῶρος εὐρύς, περικλειόμενος ὑπὸ στοῶν, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ἀκαταπαύστως ἀτελεύτητον ρεῦμα ἀνθρώπων. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἦτο ἡ ἀγορά, ὅπου οἱ Φιλιππήσιοι ἐπρομηθεύοντο τὰ τρόφιμα καὶ ἄλλα ἀπαραίτητα εἰς μίαν κοινωνίαν, ἥτις εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῆται ἡ μᾶλλον πεπολιτισμένη ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων τῆς Μακεδονίας.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ χώρου τούτον ἦτο μία ἐξέδρα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἠγόρευον ρήτορες καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ ἀπήγγελλον τοὺς στίχους των. Πέριξ τῆς ἐξέδρας ἦσαν μαρμάρινα καθίσματα, διαρκῶς κατειλημμένα ἀπὸ τοὺς ἀέργους, οἱ ὁποῖοι πλεονάζουν πάντοτε εἰς τὰ κέντρα τῆς ζωῆς τῶν πόλεων. Μεταξὺ τῶν ποικίλων ἐμπορευμάτων χρήσεως οἰκιακῆς καὶ πολυτελείας, τῶν χρυσοϋφάντων καὶ κεντημένων ὑφασμάτων τῆς Ἀνατολῆς, ἦσαν ἐκτεθειμένα ἐγχώρια ὑφάσματα διαφόρων χρωμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα ἐφημίζετο ἡ ἀγορὰ τῶν Φιλίππων, διότι οἱ Φιλιππήσιοι βαφεῖς ἦσαν εὐφυεῖς εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκουν νέους χρωματισμοὺς καὶ συνηγωνίζοντο ποῖος νὰ ἐπιτύχῃ νέας παραλλαγὰς τῶν χρωμάτων, χωρὶς νὰ θίξουν τὰς δεκαὲξ ἀποχρώσεις τῆς βασιλικῆς πορφύρας, τὰς ὁποίας μόνον οἱ ἐκ βασιλικοῦ αἵματος ἐδικαιοῦντο νὰ φέρουν.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ δοκιμωτέρων βαφέων τῆς Ἀγορᾶς τῶν Φιλίππων ἦτο καὶ μία γυνή, Λυδία τὸ ὄνομα, καταγομένη ἐκ Θυατείρων καὶ ἐγκατασταθεῖσα εἰς Φιλίππους λόγῳ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἐμπορίου της.

Ἡ Ἐλισάβετ μὲ τὴν Ἐλπινίκην διέσχιζον τὸ πλῆθος διευθυνόμεναι πρὸς τὸ βάθος τῆς Ἀγορᾶς, ὅπου ἦτο τὸ δικαστήριον μὲ τὰ ἐδώλια τῶν δικαστῶν, ὄπισθεν δὲ τούτου αἱ μεγάλαι ὀρειχάλκινοι πύλαι τῆς αὐλῆς τῶν φυλακῶν. Πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἤλπιζεν ἡ Ἐλισάβετ νὰ εὕρῃ τὸν σύζυγόν της Ἰούνιον, ἐπιστάτην τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καταδίκων. Αἴφνης ὑπεράνω τῆς βοῆς τῆς ἀγορᾶς ἠκούσθη μία φωνὴ γυναικεία, ὀξεῖα καὶ διαπεραστική, εἶδος ψαλμῳδίας κατὰ τὸν ρυθμὸν τῶν χρησμῶν, τοὺς ὁποίους ἀπήγγελλον συνήθως οἱ ἱερεῖς. Αἱ δύο γυναῖκες ἐστάθησαν καὶ εἶδον νὰ πλησιάζῃ μία νέα κάτωχρος καὶ μὲ περιβολὴν καὶ κόμην ἐν ἀταξίᾳ καὶ μὲ βλέμμα ἀπλανές. Οἱ μεγάλοι της ὀφθαλμοί, ὡσὰν μαρμαρωμένοι, ἐφαίνοντο ὅτι ἔβλεπεν ὅραμα. Τὴν συνώδευον δύο ἄνδρες ἀπαίσιοι τὴν μορφὴν καὶ μὲ βλέμμα πονηρόν, οἱ ὁποῖοι ἐσύναζον τὰ κέρματα. τὰ ὁποῖα οἱ παρεστῶτες τοῖς ἔρριπτον, κατόπιν κάθε ἀπαγγελίας τῆς μάντιδος.

—«Τί εἶναι αὐτή;» ἐψιθύρισεν ἡ Ἐλπινίκη.

—«Εἶναι μάντις. Τὴν ἐκμεταλλεύονται αὐτοὶ οἱ δύο ἄνδρες. Κερδίζουν πολλά. Λέγουν ὅτι τὴν κατέχει πνεῦμα Πύθωνος—δηλαδή, πνεῦμα πονηρόν... Ἡ δυστυχής! Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν καὶ δι᾿ αὐτὴν σωτηρία;» ἀνεστέναξεν ἡ Ἐλισάβετ.

Ἀπεμακρύνθησαν, ἀλλ᾿ ἡ μονότονος ψαλμῳδία τῆς μάντιδος τὰς παρηκολούθει, δεσπόζουσα τῆς βοῆς τοῦ ὄχλου. Ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ δικαστήριον κυττάζουσαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μήπως ἀνακαλύψουν τὸν Ἰούνιον, ὅστις εἰς τὰς ὥρας, καθ᾿ ἃς δὲν εἰργάζετο, ἐστάθμευεν ἐκεῖ. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸν διακρίνουν.

Μία παιδικὴ φωνὴ ἠκούσθη: «Μητέρα! Μητέρα!» Ἐστράφησαν καὶ εἶδον τὸν μικρὸν Ναδάβ, καθήμενον εἰς τὴν προθήκην ἑνὸς προχείρου ὀπωροπωλείου. Τὸν ἐπλησίασαν.

—«Μὲ ἀφῆκεν ὁ Εὔβουλος νὰ πουλῶ, ἕως ποῦ νὰ ἔλθῃ... Γυρεύετε τὸν πατέρα; Νά τον... τὸν βλέπετε; Ἐκεῖ μὲ τοὺς δύο Ρωμαίους δικαστικοὺς κλητῆρας. Νά, πίνουν!» Καὶ ἔδειξε τὸν Ἰούνιον, καθ᾿ ἣν στιγμὴν ὕψωνε πρὸς τὰ

χείλη του μίαν κολοκύνθην σεβαστῶν διαστάσεων. Ἡ Ἐλισάβετ συνωφρυώθη, ἀλλὰ συνεκράτησε τὴν λύπην της καὶ εἶπεν ἁπλῶς:

—«Τρέξε, παιδί μου, νὰ πῇς στὸν πατέρα σου, πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ τοῦ ὁμιλήσω· τὸν παρακαλῶ νὰ ἔλθη. Ἐγὼ μὲ τὴν Ἐλπινίκην θὰ προσέξωμεν ἐδῶ τὸ μαγαζί»

—«Καὶ θὰ ἀγοράσῃς κἄτι, μητέρα; Μοῦ δίδει ὁ Εὔβουλος ἕνα δηνάριον ἐὰν πουλήσω τίποτε, καὶ μόνον ἕνα κοδράντην ἂν δὲν πουλήσω. Πάρε, μητέρα, μερικὰ φοινίκια διὰ τὸ βραδυνὸ φαγητόν μου. Ἔ, μητέρα;»

—«Ναί, παιδί μου, θὰ πάρω... τρέξε τώρα.»

Ὁ Ναδὰβ ἐπήδησεν, ἔτρεξε πρὸς τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἐτράβηξεν ἀπὸ τὸ ἐπανωφόριον. Αὐτὸς ἐφαίνετο δυστροπῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀφῆκε τοὺς συντρόφους του καὶ ἦλθε.

—«Τί μὲ θέλεις;» ἠρώτησε.

Μὲ ὀλίγας λέξεις ἡ Ἐλισάβετ τοῦ ἐξιστόρησε τὴν σύλληψιν τοῦ Ἕκτορος καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ μάθῃ ἐὰν ὁ Ἕκτωρ πράγματι εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν φυλακισμένων.

—«Ἂν ἦναι, θὰ ἦναι βαλμένος μέσα εἰς τὰς ὑπογείους φυλακάς», εἶπεν ὁ Ἰούνιος καὶ ἐπρόσθεσε: «Ἀλλὰ πάλιν θὰ ἀνέβῃ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, διότι θὰ μοῦ τὸν παραδώσουν νὰ σπάζῃ πέτρες εἰς τοὺς δρόμους μὲ τοὺς ἄλλους. Καλλίτερα παρὰ νὰ μουχλιάζῃ ἐκεῖ κάτω στὸ σκοτάδι!»

Ἡ Ἐλπινίκη ὠχρίασεν. Ἐνθυμήθη μίαν φοράν, ποῦ εἶχεν ἰδεῖ τοὺς καταδίκους ἐργαζομένους ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον καὶ τὸ μαστίγιον καὶ τὰς ὕβρεις τῶν φυλάκων. Μὲ ἀγανάκτησιν λοιπὸν ἐφώναξεν:

—«Ὁ ἀδελφός μου δὲν εἶναι κακοῦργος. Ἀδίκως τὸν συνέλαβαν... Εἶναι ὁ Ἕκτωρ, ὁ Ὀλυμπιονίκης! Ὤ, τί συμφορά! Καταστρέφεται τὸ μέλλον του! Αὔριον ἀρχίζει ὁ μῆνας τῆς προπονήσεως διὰ τοὺς ἀγῶνας!»

Παρ' ὅλην τὴν μέθην του, ὁ Ἰούνιος ἀντελήφθη τὴν σοβαρότητα τοῦ πράγματος.

—«Πολὺ σωστά, αὐτὰ ποῦ λέγεις», εἶπε. «Κάθε πολίτης ὀφείλει νὰ φροντίζῃ διὰ τὸν Ὀλυμπιονίκην του. Θὰ 'δῶ τί μπορῶ νὰ κάμω... Ἀλλὰ τώρα νὰ πηγαίνετε. Δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ διὰ σεμνὰς γυναῖκας.»

Ἡ Ἐλπινίκη ἐκοκκίνησεν· ἠθέλησε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν πρέπουσαν ἀπάντησιν, ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ τὴν ἐπρόλαβεν: «Ἔχεις δίκαιον, Ἰούνιε. Πηγαίνομεν.» Καὶ ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνεται μὲ βῆμα τόσον ταχύ, ὥστε ἐδυσκολεύετο ἡ Ἐλπινίκη νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ.

—«Ποῦ πηγαίνομεν;» ἠρώτησεν, ὅταν πλέον ἦσαν ἔξω τῆς Ἀγορᾶς καὶ τοῦ πλήθους. Ἡ Ἐλισάβετ ἐσταμάτησε καὶ χαμογελῶντας τῆς εἶπε:

—«Ἐλπινίκη, ἠμπορῶ νὰ σὲ ἐμπιστευθῶ τελείως: Ἔχω τὸν λόγον σου ὅτι θὰ ἔλθῃς μαζύ μου ὡς φίλη καὶ ἀδελφή;... ὅτι δὲν θὰ προδώσῃς ὅ,τι θὰ ἰδῇς καὶ θὰ ἀκούσῃς;»

—«Ἀμφιβάλλεις, Ἐλισάβετ; Εἶναι δυνατὸν νὰ φανῶ τόσον ἀχάριστος, τόσον ἀναίσθητος πρὸς ἐκείνους, ποῦ μὲ ἔσωσαν ἀπὸ κίνδυνον μεγαλείτερον ἀπὸ

τὸν θάνατον, καὶ μοῦ δίδουν τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εὕρω πάλιν τὸν ἀδελφόν μου;... Ἔχεις τὸν λόγον μου, Ἐλισάβετ!»

—«Λοιπόν, ἔλα.»

Καὶ ἡ Ἐλισάβετ ἐστράφη ἀπὸ τὴν λιθόστρωτον λεωφόρον πρὸς ἕνα πλάγιον δρόμον ἐξοχικόν, ὁ ὁποῖος τὰς ἔφερε μετ᾽ ὀλίγον εἰς ἕνα ἄλσος, πρὸ τοῦ ὁποίου ἔρρεε ἡσύχως ἕνα ποταμάκι ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων πηγῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Φιλίππων. Διέσχισαν τὸ ἄλσος καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ὄχθην, ὅπου εὗρον ἕνα ὅμιλον ἀνδρῶν κοὶ γυναικῶν, συνηγμένων ἐνώπιον ἑνὸς προχείρου ὑποστέγου. Ἦτο σύναξις τῶν Ἰουδαίων. Ἐκ τοῦ ὁμίλου αὐτοῦ μία γυνὴ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἐλισάβετ. Ἦτο ἡ Λυδία, ἡ πωλήτρια τῆς πορφύρας καὶ ἐφευρέτις μιᾶς ἐξαισίας ἀποχρώσεως τοῦ χρώματος αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε σεβαστὸν εἰσόδημα, Εὔπορος καὶ εὐσεβής, ἦτο καὶ γενναιόδωρος εἰς ἐλεημοσύνας καὶ αὐστηρὰ εἰς τὴν τήρησιν ὅλων τῶν διατάξεων τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου, διότι ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν Φαρισαίων. Ἦτο χήρα· δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνθυμῆται τὸν καλὸν ἄνδρα της, ἀλλ᾽ ὁ θάνατός του τὴν ἔρριψεν ὁλοκλήρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἀνέπτυξε τὴν τέχνην της εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον διὰ μίαν γυναῖκα. Κατήρτισε βαφεῖον ὀνομαστὸν διὰ τὴν ἐττέλειάν του, καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ ποιότητα τῶν βαφῶν του. Ἀπερροφημένη ἀπὸ τὴν ἐργασίαν, δὲν εἶχε καιρὸν διὰ σχέσεις μὲ ἄλλας γυναῖκας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρεῖτο ἀκατάδεκτος. Ἡ Χριστιανὴ ὅμως Ἐλισάβετ, τὴν ὁποίαν συνήντα εἰς τὰς ἑβδομαδιαίας συναθροίσεις, εἵλκυσε τὴν προσοχήν της, διότι διέφερε τῶν ἄλλων γυναικῶν. Εἶχεν ἀξιοπρεπῆ ἀλλὰ γλυκεῖαν σοβαρότητα. Εἰς τὴν συμπαθῆ της φυσιογνωμίαν ἔλαμπε μία γαλήνη καὶ χαρά. Οἱ λόγοι της ἦσαν συνετοὶ καὶ συμπαθεῖς. Βαθμηδὸν ἡ Λυδία καὶ ἡ Ἐλισάβετ συνεδέθησαν δι᾽ ἀμοιβαίας ἐκτιμήσεως, ἡ δὲ Λυδία κατέφευγεν εἰς τὴν Ἐλισάβετ εἰς τὰς στενοχωρίας της, καὶ πάντοτε εὕρισκε παρηγορίαν ἐκ τῶν λόγων της. Ἡ Ἐλισάβετ ἐξ ἄλλου δὲν ἀπέκρυπτε τὰς πεποιθήσεις της, ἀλλ᾽ ἐκήρυττε τὴν πίστιν της εἰς τὸν Χριστόν, ὡς τὸν ἀληθῆ Μεσσίαν, τὸν ὁποῖον ἀνέμενε τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἤρχετο ὄχι ὡς κοσμικὸς κυρίαρχος διὰ τῆς βίας, ἀλλ᾽ ὡς πνευματικὸς βασιλεὺς διὰ τῆς ἀγάπης, ἐξασφαλίζων τὸν ἄνθρωπον οὐχὶ μόνον διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα.

Ὅταν εἶδε τὴν Ἐλισάβετ νὰ πλησιάζῃ, ἡ Λυδία ἔσπευσε νὰ τῆς ἀνακοινώσῃ μίαν ἐνδιαφέρουσαν εἴδησιν:

—«Ξεύρεις, Ἐλισάβετ, ὅτι θὰ μᾶς ἐπισκεφθοῦν δύο Ἀπόστολοι; Τοὺς περιμένουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας κατέβησαν ἀπὸ χθὲς εἰς τὴν Νεάπολιν διὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν. Πιθανὸν καὶ νὰ ἔφθασε τὸ πλοῖον. Εἶναι ὁ περίφημος Παῦλος καὶ ὁ σύντροφός του ὁ Σίλας. Τώρα θὰ φωτισθοῦμεν καλλίτερα περὶ τοῦ θαυμαστοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ἔφερε χαρὰν καὶ εἰρήνην εἰς τόσους. Τί λέγεις, Ἐλισάβετ; Μοῦ εἶπαν ὅτι ἐσὺ εὐρῆκες τὴν χαρὰν καὶ τὴν εἰρήνην αὐτὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἡ Ἐλισάβετ ἐμειδίασε καὶ εἶπεν: «Ἔχουν δίκαιον ὅποιοι τὸ λέγουν. Εὑρῆκα πράγματι καὶ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εἰρήνην, ὅπως τόσοι ἄλλοι ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ».

—«Σᾶς ἐδίδαξε πῶς νὰ ζῆτε;»· ὑπέλαβεν ἡ Λυδία.

—«Ναὶ καὶ πῶς νὰ ἀποθάνωμεν,» εἶπεν ἡ Ἐλισάβν. «Ἥμουν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὅταν ἐφονεύθη ὁ Στέφανος ὁ πρωτομάρτυς. Εἶδα τὸ μαρτυριόν του!»

—«Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Παῦλος, ὁ μέγιστος τῶν ἀποστόλων σας, λέγουν ὅτι ἦτο τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Στεφάνου καὶ παρευρέθη εἰς τὸ μαρτύριόν του μαζὺ μὲ τούς φονεῖς του. Πῶς τώρα εἶναι ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ; Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἐμπιστεύομαι ἐκείνους ποῦ ἀλλάζουν τὴν πίστιν των!»

— Ναί, ἀλήθεια, ἦτο ἄλλοτε ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν, διότι δὲν ἐγνώριζε τὸν Χριστόν. Ἀλλ' ὅταν ὁ Χριστὸς τὸν ἐκάλεσεν, ἐγνώρισε ποῖος ἦτο καὶ ἀπὸ διώκτης ἔγεινεν ὁ ἀφωσιωμένος δοῦλος Του καὶ κῆρυξ τοῦ ἐλέους του».

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διεκόπη ἡ συνομιλία, διότι ἐφάνη ὁ Ραββῖνος καὶ ὅλοι εἰσῆλθον εἰς τὸν τόπον τῆς λατρείας. Ἦτο ἕνα μικρὸν κτίριον ἁπλούστατον ὅπως ἦτο καὶ ἁπλῆ ἡ λατρεία. Ὁ Ραββῖνος παρέλαβεν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν νεωκόρων τὸν κυλίνδρον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ ἐκάθησε κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν Ἰουδαίων νὰ ἀναγνώσῃ καὶ νὰ ἑρμηνεύσῃ ἕνα κεφάλαιον τῆς Ἱερᾶς Βίβλου πρὸς τοὺς εὐλαβῶς ἱσταμένους πρὸ αὐτοῦ ἀκροατάς. Μεταξὺ τούτων εὑρίσκοντο καὶ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ὀλίγοι ὄντες καὶ πτωχοί, δὲν εἶχον ἰδιαίτερον τόπον λατρείας. Κατὰ τοῦτο δὲ ἠκολούθουν τὸ παράδειγμα Αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του, μὴ ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὴν λατρείαν τῆς πατρῴας θρησκείας. (ἀκολουθεῖ)

—***Ὁ Σχολάρχης τῆς Θεολ. Σχολῆς τῆς Χάλκης,*** προπέμπων τοὺς τελειοφοίτους τῆς Σχολῆς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Θείου λόγου, ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς ποῖα πρέπει νὰ ἦναι τὰ ἐφόδια τοῦ ἐργάτου τοῦ Εὐαγγελίου, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐντρυφᾶτε εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Εἶναι τὸ βιβλίον τὸ πάντοτε παλαιὸν καὶ ἀείποτε νεάζον. Εἶναι τὸ βιβλίον τῶν μεγάλων γραμμῶν, τῶν πλουσίων ἐντυπώσεων, τῶν ὑψηλῶν ἐμπνεύσεων, τῶν εὐγενῶν παρορμήσεων. Εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συναντῶνται καὶ ἀναγνωρίζονται ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἐὰν ἔχητε τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν νὰ καταστῆτε δόκιμοι κήρυκες τοῦ Θείου Λόγου, ἐπιδοθῆτε μὲ ἀγάπην εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἐπὶ πᾶσιν ***ἔχετε πίστιν.*** Ἡ πίστις εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα καὶ θετικωτέρα προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἱεροκήρυκος. Οὔτε αἱ τετορνευμέναι λέξεις, οὔτε αἱ ἔντεχνοι φράσεις, οὔτε τὰ ρητορικὰ σχήματα καὶ τεχνάσματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ, ἐφ' ὅσον ὁ λόγος δὲν εἶναι ἀπόρροια βαθείας πίστεως. Ἐὰν θέλητε διὰ τοῦ κηρύγματος νὰ κινήσητε τὴν βούλησιν εἰς πρᾶξιν, ἐὰν θέλητε νὰ δημιουργήσητε ὄχι στιγμιαίας, ἀλλὰ μονίμους, ἐντυπώσεις παρὰ τῷ ἀκροατῇ, ἔχετε πίστιν. Ἔχετε πίστιν, διὰ νὰ μεταδώσητε πίστιν. Πιστεύετε εἰς ὅσα διδάσκετε καὶ κηρύττετε, καὶ ***πολιτεύεσθε σύμφωνα πρὸς ταῦτα,*** διὰ νὰ δημιουργήσητε πεποιθήσεις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν. Μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον θὰ ἦσθε ἀληθεῖς συνεργοὶ Θεοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων».

Ἐξ ἄλλου, οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς αὐτῆς Θεολ. Σχολῆς συνέστησαν μίαν ἀδελφότητα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἁγία Τριάς», ἧς ὁ σκοπὸς εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ἀναζωπύρησις τοῦ Ὀρθοδόξου πληρώμανος διὰ κηρυγμάτων, κατηχητικῶν σχολείων, διαδόσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλληλογραφίας, καταλλήλων δημοσιευμάτων, κτλ. Αἱ παρήγοροι αὗται ἐκδηλώσεις μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης ἤρχισε πνέων ἄνεμος πνευματικὸς μεταξὺ διδασκόντων τε καὶ διδασκομένων, εὐχόμεθα δὲ διαπύρως ὅπως ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Θείου Πνεύματος μορφωθῶσιν ἐκεῖ χαρακτῆρες ἀληθῶς Χριστιανικοὶ καὶ ἐξέλθωσιν ἐκεῖθεν ἄνδρες πλήρεις πνεύματος Χριστοῦ, ἀγάπης καὶ ζήλου διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ἵνα κηρύξωσι τὸ καθαρὸν καὶ ἀμιγὲς Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας εἰς κοινωνίαν λεγομένην μὲν Χριστιανικὴν ἀλλὰ πρὸ πόλλου ἐστερημένην τῆς γνώσεως καὶ δυνάμεως τοῦ Εὐαγγελίου.